

Socijalno-pedagoške implikacije apsentizma srednjoškolaca

Stojanović, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2014

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:461371>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij povijesti i pedagogije

SOCIJALNO-PEDAGOŠKE IMPLIKACIJE APSENTIZMA SREDNJOŠKOLACA

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Goran Livazović, doc.

Student: Ana Stojanović

Osijek, 2014.

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. ADOLESCENCIJA KAO RAZDOBLJE PROMJENA	6
2. 1. <i>Adolescent u obitelji</i>	9
2. 2. <i>Odnosi s vršnjacima</i>	11
3. ŠKOLA KAO SOCIJALNO - PEDAGOŠKA USTANOVA	14
3. 1. <i>Adolescenti i škola</i>	16
3. 2. <i>Socijalno-pedagoške funkcije škole</i>	18
3. 3. <i>Odgojna kriza škole</i>	19
3. 4. <i>Škola po mjeri učenika</i>	21
4. ŠKOLSKI APSENTIZAM KAO SOCIJALNO-PEDAGOŠKI PROBLEM	23
4. 1. <i>Uzroci i posljedice apsentizma</i>	26
4. 2. <i>Pedagoška prevencija apsentizma</i>	29
5. METODOLOGIJA EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA	31
5. 1. <i>Cilj, problem i hipoteze istraživanja</i>	31
5. 2. <i>Ispitanici</i>	31
5. 3. <i>Postupak</i>	32
5. 4. <i>Instrument</i>	32
6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	33
6. 1. <i>Sociodemografski podaci</i>	33
6. 2. <i>Deskriptivna statistika odabranih dimenzija ispitivanih varijabli</i>	35
6. 3. <i>Rezultati t-testa za nezavisne uzorke</i>	40
6. 3. 1. <i>Rezultati t-testa s obzirom na spol ispitanika</i>	40
6. 3. 2. <i>Rezultati t-testa s obzirom na dob ispitanika</i>	41
6. 4. <i>Rezultati jednosmjerne analize varijance</i>	43
6. 5. <i>Rezultati korelacijske analize</i>	46
7. RASPRAVA	47
8. ZAKLJUČAK.....	54
9. LITERATURA	56
10. PRILOZI	59

Sažetak

Adolescencija je razdoblje promjena koje karakterizira okretanje mladih vršnjacima i potrazi za identitetom te stalni sukobi s autoritetima koje predstavljaju roditelji i škola. Srednja škola se posebno smatra stresnim razdobljem u životu adolescenata. Njezini zahtjevi i tradicionalna uloga čine ju izvorom stresa, dosade i napora za mlade koji žive u suvremenom društvu koje se brzo mijenja i napreduje. Posljedica navedenih promjena je i školski apsentizam kao socijalno-pedagoški problem koji uključuje opravdano i neopravdano izostajanje učenika s nastave. Uzroci apsentizma dijele se na čimbenike vezane za ličnost, obitelj, vršnjake, školu i društvo, a pedagogiju kao znanost o odgoju i obrazovanju posebno zabrinjavaju čimbenici vezani za školu. Problem školskog apsentizma povezan je i s načinima provođenja slobodnog vremena te suvremenim odnosom roditelja prema školi. Odgojno-obrazovne stručnjake zabrinjavaju posljedice školskog apsentizma koje umanjuju odgojnu ulogu škole te ujedno zahtijevaju rad na prevenciji problema. Ovim istraživanjem nastojali su se ispitati razlozi te učestalost namjernog izostajanja učenika te moguća povezanost apsentizma s odnosom s roditeljima i vršnjacima, odnosom prema školi i profesorima te aktivnostima u slobodno vrijeme. Rezultati pokazuju da odnos prema školi i profesorima ovisi o sociodemografskim obilježjima te da su djevojke i mlađi učenici zadovoljniji školom. Utvrđeno je da su učenici umjetničke škole najzadovoljniji školom i profesorima, a prema tome i najmanje namjerno izostaju s nastave. Istraživanje je pokazalo da učenici najčešće namjerno izostaju zbog nepripremljenosti za određeni predmet i zbog straha od loše ocjene te da vrijeme kada izostanu najčešće provode u kafićima. Rezultati ne pokazuju značajne korelacije između ispitivanih varijabli, ali je zabrinjavajuć dobiveni podatak o velikom broju roditeljskih opravdavanja namjernih izostanaka.

Ključne riječi: *adolescenti, škola, apsentizam, uzroci apsentizma*

1. UVOD

Suvremeni svijet i društvo uvjetovali su mnoge promjene koje se odražavaju na sve aspekte ljudskog života. Sve promjene u društvu odražavaju se i na školu i obitelj koji imaju važnu društvenu funkciju, odnosno pridonose opstanku društvene zajednice u cjelini. Nove tehnologije, znanstvena dostignuća, mediji i globalizacija općenito, izmijenili su način života ljudi, a pogotovo djece i mladih. Djeca i mladi pod utjecajem su promjena koje se uvelike odražavaju na njihov odnos prema školi, obitelji i vršnjacima te utječu na njihove načine razmišljanja, ponašanja i provođenja slobodnog vremena. Tradicionalna škola susreće se tako s novim generacijama djece i mladih čije potrebe i interese ne uspijeva zadovoljiti. Upravo zbog toga i društva, znanja i tehnologija koje se brzo mijenjaju škola doživljava krizu i suočava se s mnogim suvremenim problemima. Jedan od najzabrinjavajućih suvremenih problema škole je i apsentizam koji se većinom događa u adolescentskoj dobi.

Apsentizam nije samo pojam koji je vezan za školu jer mladi u današnjem svijetu ne apsentiraju samo iz školske sredine, već općenito iz svih odgojnih sredina. Postavlja se pitanje zašto je to tako i zašto mladi iz sigurnosti doma i škole odlaze kako bi vrijeme provodili nestrukturirano u zadimljenim kafićima i noćnim klubovima. Odgovor se dijelom krije u tome da današnje društvo diktira *kulturu boravljenja u kafićima i izlaženja u noćne klubove*. Noćnim izlascima mladi se isto tako udaljavaju od roditelja i svakodnevica. Osim toga adolescencija je vrijeme kada mladi formiraju vlastiti identitet i imaju potrebu za slobodom te žele ostvariti neovisnost od autoriteta. Također, mladi u tom razdoblju dom i obitelj ne smatraju sigurnim, već dosadnim i neprijateljskim mjestom koje je prepreka njihovoj slobodi ponašanja i razmišljanja. Mladi često bježe ili izbivaju od kuće kako bi kaznili roditelje i izazvali kod njih osjećaj krivnje. Za mlade je bježanje izraz oslobađanja napetosti i nepodnošljivih situacija, a također znači i pripadanje nekome, jer nemaju osjećaj pripadnosti domu i obitelji. Bježanje je i identifikacija s nekim tko ih razumije, a to su najčešće vršnjaci ili skupina vršnjaka. Osim toga, apsentizam mladih iz obitelji ne podrazumijeva samo doslovno odlaženje iz obiteljskog doma. Mediji su danas doprinijeli otuđenju obitelji i odnosa unutar nje same. Djeca i mladi se prvenstveno ugledaju na to kako odrasli provode svoje slobodno vrijeme, uz računalo ili gledanje televizora. Samim time osjećaju se odbačenima pa i oni pribjegavaju takvim nestrukturiranim načinima provođenja slobodnog vremena. To dovodi do nesvjesnog izbivanja iz obitelji, odnosno izbjegavanje sudjelovanja u obiteljskim aktivnostima, odnosima i komunikaciji. Apsentiranje mladih iz odgojnih sredina tako sa

sobom nosi mnoge na prvi pogled bezazlene posljedice, a činjenica je da udaljavanja iz odgojnih sredina mogu ukazati na prve simptome poremećaja u ponašanju djece i mladih.

Školski apsentizam je socijalno-pedagoški problem jer ga uzrokuju mnogi čimbenici koji podrazumijevaju područje pedagoškog djelovanja, a njegove posljedice vezuju se uz poremećaje u ponašanju i nestrukturirano provođenje slobodnog vremena. Kada se govori o školskom apsentizmu on također podrazumijeva uzimanje u obzir adolescencije kao burnog razdoblja promjena u životu mladih ljudi. U tome razdoblju mladi se još uvijek nalaze u ulozi učenika, koja sa sobom nosi mnoga pravila i obveze koji su iz perspektive mladih njima nametnuta te im se oni moraju pokoravati. Mladima se tako često čini da su školske aktivnosti suprotne njihovoj težnji za neovisnosti i kompetentnosti. Jedna od takvih obveza je i redovito pohađanje nastave. Osim toga tradicionalna, nemotivirajuća, monotona i pasivna nastava te negativna školska klima pridonose bježanju mladih iz neugodne situacije u školi u ugodnu situaciju druženja s vršnjacima i provođenju vremena na nestrukturiran način. Zbog toga škola i školski kurikulum moraju pratiti promjene u društvu i obiteljima. Djeca i mladi i njihovo ponašanje odraz su tih promjena. Ako škola nije pripremljena za nove programe i promjene, tada neće pratiti djetetove promjene, dijete će se u školi loše osjećati i bit će mu dosadno što za posljedicu ima sve veći apsentizam učenika. Okolina je također važan čimbenik u nastajanju školskog neuspjeha i povećanog apsentizma. Okolina može poticati školovanje i uspješnost pozitivnim potkrepljivanjem, ali može djelovati i negativno ako ne stimulira rad, marljivost i uspješnost jer djeca u svojoj okolini vide primjere uspješnih neškolovanih i primitivnih ljudi. Ako želimo da dijete razvije pozitivne vrijednosne sustave, da ih usvoji i kasnije u životu primjeni, tada mu to primjerom mora pokazati cijelo društvo, a ne samo obitelj i škola. Društvo, obitelj i škola stoga moraju djelovati koordinirano.

2. ADOLESCENCIJA KAO RAZDOBLJE PROMJENA

Početak adolescencije određen je biološkim promjenama tj. stjecanjem spolne zrelosti, a kraj je određen socijalnim čimbenicima i teže ga je definirati jer se razlikuje od kulture do kulture, ali traje negdje do 20. godine života. Više nego bilo koji drugi period života, adolescencija je određena složenim međuodnosom bioloških, psiholoških i socio-kulturalnih čimbenika. Značajne su također promjene u odnosu mladih prema slobodnom vremenu i u odnosu s vršnjacima. Vršnjački pritisak i konformizam značajne su karakteristike ovoga razdoblja, a uvelike utječu i na odnos mladih prema školi i školskim obvezama. Posebno je stresno razdoblje za mlade prijelaz u srednju školu što donosi manje osobne pažnje od strane nastavnika. Srednju školu većinom obilježava nastava usmjerena prema cijelom razredu i nastavnom gradivu, a ne učenicima te se mladi počinju osjećati manje školski kompetentnima. U ovom periodu dakle dolazi do značajnih promjena fizičkog izgleda, spolnog sazrijevanja i stjecanja spolnog, tjelesnog i osobnog identiteta, društvenih i moralnih normi u ponašanju, osamostaljivanja i preuzimanja odgovornosti.

Adolescencija je prijelazno razdoblje između djetinjstva i odrasle dobi te označava promjene u izgledu, načinu mišljenja i socijalnim situacijama. Tako ju definira većina domaćih i stranih autora (Hurlock, 1955; Petz i sur., 1992; Lacković-Grgin, 2006; Berk, 2008) koji se bave psihologijom adolescencije i razvojnom psihologijom. Hurlock (1955) adolescenciju dijeli na predadolescenciju, ranu i kasnu adolescenciju, dok većina autora navodi podjelu na ranu, srednju i kasnu adolescenciju. Termin je dobio naziv od latinske riječi *adolescere* čije je značenje *rasti prema zrelosti*. Adolescencija se naziva i *doba nespretnosti*, zbog nezgrapnosti i osjetljivosti koje javljaju u tom periodu (Hurlock, 1955). Osim karakteristike prijelaznoga razdoblja u životu ljudi naziva se i razdobljem bure i stresa te razdobljem promjena.

Postoje različita poimanja adolescencije, a to su biološko, socijalno te uravnoteženo gledište. Upravo je prema biološkom adolescencija nazvana razdobljem bure i stresa, a teoretičari ovoga gledišta smatraju da su geni glavni faktor razvojnog napredovanja osobe od jednog stadija razvoja u drugi. Oni također smatraju da se razvoj odvija prema nepromjenjivim, univerzalnim obrascima na koje okolina nema gotovo nikakav utjecaj (Lacković-Grgin, 2006:30). Najvažniji predstavnici gledišta su Freud i Stanley Hall koji se naziva i *ocem adolescencije*. Hall (1904 u: Berk, 2008) je opisao adolescenciju kao kaskadu intenzivnih strasti, fazu rasta koja je toliko turbulentna da nalikuje na razdoblje u kojem su

ljudi evoluirali od divljaka u civilizirana bića. Nasuprot biološkom je socijalno gledište koje objašnjava adolescenciju kao razdoblje na koje većinom utječe socijalna okolina. Najvažnija predstavica koje je ponudila mišljenje suprotno biološkom je antropologinja Mead. Ona je istraživanjem male grupe djevojaka na otoku Samoa zaključila da je socijalna okolina potpuno odgovorna za to kako će se odvijati razvoj adolescenta (Mead, 1927 u: Berk, 2008). Mead (1927) je tako u pogledu na adolescenciju utvrdila važnost socijalnih i kulturalnih utjecaja (Berk, 2008). Usprkos tome danas se zna da na razvoj u adolescenciji podjednako utječu biološki i socijalni faktori, odnosno da su biološke promjene univerzalne, a socijalni faktori ovise o kulturi u kojoj adolescent odrasta (Berk, 2008).

Promjene u adolescenciji dijele se na biološke, kognitivne i promjene u socijalnim odnosima. Biološke promjene vezane su s fiziološkim promjenama odnosno lučenjem hormona. To je period naglih fizičkih promjena uvjetovanih djelovanjem hormona u kojem dolazi do porasta visine i težine, razvoja mišića, sazrijevanja reproduktivnih funkcija, ali i razvoja sekundarnih spolnih karakteristika. Hormonalne promjene tako utječu na ostale promjene koje podrazumijevaju i promjene fizičkog izgleda mladih. Kognitivne promjene odnose se na promjene u samopoimanju i razvoju apstraktnog mišljenja, a promjene u socijalnim odnosima odnose se na one vezane uz obitelj i vršnjake.

U adolescenciji dolazi do razvoja kognitivnih sposobnosti. Adolescenti su sposobni razmišljati i o mogućim stvarima, a ne samo o realnim i konkretnim. Razvija se apstraktno mišljenje, te se raspravlja o apstraktnim sadržajima kao što su religija, ljubav, smisao života te se razvija logika. Posljedice razvoja apstraktnog mišljenja su svadljivost, samosvjesnost i usmjerenost na sebe, osjetljivost na javnu kritiku, idealizam i kritičnost, planiranje i donošenje odluka. Berk (2008) razvoj apstraktnog mišljenja objašnjava problematičnim navodeći primjer u kojemu govori da kada su današnji adolescenti bili mlađi obično su odrasli odlučivali umjesto njih ili ograničavali broj odluka koje bi morali donijeti, a sada se adolescenti suočavaju s naporima da odaberu između alternativa koje su im na raspolaganju te često u tome ne uspijevaju što dovodi do stresnih situacija. Jedan od bitnih zadataka adolescencije je i razvoj identiteta. Identitet označava doživljaj vlastitog *ja*, pojam kojeg pojedinac ima o samom sebi i kontinuiranom postojanju vlastite ličnosti čije se karakteristike ne mijenjaju s obzirom na vrijeme, mjesto ili situaciju u kojoj se nalazi (Petz i sur., 1992). Dolazi do promjene predodžbe o sebi da bi se prihvatile promjene u adolescenciji, i to u fizičkom izgledu, biološkoj zrelosti, kognitivnom funkcioniranju, socijalnoj snalažljivosti. Traži se odgovor na pitanje tko sam, otkud dolazim i kamo idem.

Današnja suvremena adolescencija se zasigurno razlikuje od razdoblja adolescencije koje su prošli naši roditelji i svi prije njih. Suvremeno društvo, njegova pravila i moda ponašanja koju diktira utječu i na adolescenciju koja sama kao vrijeme promjena doživljava i neprestano prolazi kroz mnoge promjene. Adolescenti današnjeg vremena suočeni su s mnogo informacija osim onih koje im nudi škola i roditelji. Znanja o životu i predmetima u školi dostupna su im svakodnevno i u neograničenim količinama. Problem nastaje u činjenici da se adolescenti nalaze u ulogama onih koji više znaju o novim tehnologijama i medijima od njihovih učitelja i roditelja. Osim toga, nove tehnologije i mediji diktiraju načine njihova provođenja slobodnog vremena koje je postalo pasivno umjesto aktivnog. Slobodno bi vrijeme trebalo omogućiti različite oblike zadovoljavanja potreba mladih, važan je dio svakodnevnog života koji utječe na formiranje identiteta mlade osobe te je pokazatelj stila života (Ilišin, 2005: u Bouillet, Uzelac, 2007). S obzirom da pojedinac sam bira slobodne aktivnosti one mu, mnogo više nego druge aktivnosti, pružaju osjećaj slobode te stoga omogućavaju orijentiranje k samoodređenju. Brojni autori navode pozitivne učinke aktivnosti u slobodnom vremenu, a one uključuju socioemocionalni razvoj i angažman, profesionalni razvoj i angažman, fizički razvoj i angažman te kognitivni razvoj i angažman (Jeđuđ, Novak, 2005; Bouillet, 2008). Problem nastaje u činjenici da mladi u slobodno vrijeme konzumiraju sadržaje koji im se nude bez svijesti o njihovim posljedicama. Slobodno vrijeme mladih postalo je sinonim za provođenje vremena na društvenim mrežama ili u kafićima. Ovi pasivni načini provođenja slobodnog vremena za sobom ostavljaju mnoge posljedice, od kojih je moguća i ona vezana uz izostajanje s nastave. Osim toga, nije zanemariva ni činjenica da mladi provode ne samo slobodno, već i vrijeme koje su u školi na društvenim mrežama. To im je omogućeno korištenjem takozvanih pametnih telefona, a rezultira psihičkim odsustvom učenika s nastave.

2. 1. Adolescent u obitelji

Najvažnije promjene u socijalnim odnosima događaju se u odnosu s roditeljima te u odnosima s vršnjacima. Obitelj i vršnjaci dva su socijalna svijeta, a njihove različitosti i uloga u socijalizaciji najviše dolaze do izražaja u vrijeme adolescencije. Adolescenti moraju prihvatiti vrijednosti i obaveze svijeta odraslih, otkriti koje su njihove mogućnosti i što sve mogu učiniti, a istovremeno moraju stvoriti veze s djevojkama i mladićima svojih godina, biti prihvaćeni i poštovani od svojih vršnjaka zbog onog što jesu. Javlja se potreba za oslobađanjem ovisnosti o roditeljima i istodobno pokušaj održavanja veze s njima. Adolescenti još nisu razvili svoj identitet pa stoga imaju značajnu potrebu pripadati nekoj grupi, a pripadanje nekoj grupi uvijek zahtijeva konformiranje ponašanja, razmišljanja i osjećaja grupnim standardima. Perasović (2001) naglašava da se društvene promjene na kraju prošlog stoljeća odražavaju i na ponašanje mladih u obliku sve naglašenije težnje za individualizacijom, ali i povlačenju mladih iz svijeta odraslih u vlastite *rezervate*-kafiće i noćne klubove. Iako im oni nude malo sadržaja, adolescente u takvim okruženjima zadovoljavaju ljudski odnosi, ondje osjećaju veću pripadnost i prihvaćenost nego u obitelji i ostalim odgojnim sredinama (Perasović, 2001).

Promjene kroz koje adolescenti prolaze kroz ovo burno razdoblje života, što se odnosi s obitelji tiče, najviše karakteriziraju sukobi i nedostatak komunikacije. Količina i jačina sukoba se razlikuje u pojedinim obiteljima i ovisi o mnogo faktora. Sukob je obično rezultat promjena i sazrijevanja adolescenta, te načina na koji se ostatak obitelji prilagođava tim promjenama. Sukobi se obično javljaju oko jednostavnih stvari kao što je obavljanje svakodnevnih obaveza, financija, ili izgleda. Također, česte su nesuglasice i oko obiteljskih odnosa, škole, razgovaranja na telefon, izlazaka, ljubavnih izlazaka, prijatelja i seksualnog ponašanja. Razvoj u adolescenciji uključuje težnju za autonomijom odnosno osjećajem sebe kao zasebne osobe koja upravlja sama sobom. Glavni način na koji adolescenti traže veće samousmjerenje je da se okrenu od obitelji k vršnjacima.

Adolescenti osjećaju konstantnu napetost između potrebe da ostanu bliski s roditeljima i shvaćanja da mogu biti nezavisni od njih. Narušeni odnosi s roditeljima mogu također biti povezani s konfliktima koji se odnose na ulaganje napora za uspjeh u školi (Kalebić-Maglica, 2006). Mnoga istraživanja su pokazala da su roditeljske aspiracije, ciljevi i vrijednosti, ali i ponašanja povezana s akademskim postignućem učenika (Čudina-Obradović i Obradović, 1995; Fisher i sur. 2003; Markuš, 2009; Spera i sur. 2009). Aktivna uključenost roditelja u život djece povezana je s pozitivnim akademskim i ponašajnim ishodom (Fisher i sur., 2003).

Upravo su školske obveze i školski uspjeh jedna od najčešćih tema sukoba roditelja i adolescenata. Odnos adolescenata prema školi mijenja se u odnosu na onaj koji su imali do tada. Iako u adolescentskoj dobi učenici samostalno brinu za školske obveze još uvijek im je potreban roditeljski nadzor. Vrlo često je posljedica roditeljske nebrige i slabog nadzora izbjegavanje škole te povremeno izostajanje s nastave. Istraživanja su pokazala da manje izostaju učenici čiji roditelji imaju nadzor nad školskim obvezama svoje djece (McNeal, 1999; u Zrilić, 2007). Također je utvrđeno da je bježanje s nastave povezano s brojnim stresnim situacijama u roditeljskom domu (Zrilić, 2007). Suradnjom i češćim posjetima školi, roditelji djeci šalju poruku o važnosti obrazovanja, promiču mudre odluke vezane uz obrazovanje i daju uzor za konstruktivno rješavanje školskih problema (Berk, 2008).

Važna je činjenica i da se adolescencija kao vrijeme velikih promjena ne događa samo adolescentu, već i njegovim roditeljima (Graovac, 2010). Zbog toga je unatoč slabljenju utjecaja roditelja, roditeljska uloga u životu adolescenta veoma bitna, iako je ona promijenjena. Roditelji bi pogotovo u razdoblju adolescencije trebali pružati podršku te što je vrlo važno, kombinirati prihvaćanje i angažiranost s razumnim zahtjevima za zrelošću i postupnim davanjem autonomije. Na razvoj djeteta najbolje potiče autoritativan stil roditeljstva, onaj u kojem roditelj otvoreno pokazuje ljubav, pruža potporu i potiče dijete, ali isto tako i zadaje ograničenja (Klarin, 2006). Autoritativno roditeljstvo pozitivno utječe na uspjeh adolescenta. Djeca takvih roditelja imaju više ocjene, kompetentnija su, konstruktivno razmišljaju te su sklonija samoregulaciji. Odnos adolescenata i roditelja karakterizira razilaženje u mišljenjima i sukob no upravo u tim trenucima slabosti potrebna im je čvrstoća i toplina. Vezano uz činjenice o uspjehu adolescenata autoritativnih roditelja moguća je također povezanost ovog stila roditeljstva s učenicima koji manje ili uopće ne izostaju s nastave.

2. 2. Odnosi s vršnjacima

Adolescenciju kao vrijeme promjena osim dosad navedenih karakterizira i promjena odnosa s vršnjacima. Vršnjaci su najznačajniji element socijalizacije u adolescenciji. Utjecaj vršnjaka raste porastom dobi djece, a opada postizanjem neovisnosti od roditelja ili skrbnika i formiranjem autonomnog identiteta (Berndt i Ladd, 1989: u Lebedina-Manzoni i sur., 2008). Odnose s vršnjacima karakteriziraju pojmovi vršnjačke grupe, klike, klape, utjecaja vršnjaka, vršnjačkog pritiska, i konformizma. Za adolescenciju je također karakteristična promjena u prirodi prijateljskih odnosa. Berk (2008) kao karakteristike adolescentskih prijateljstava navodi intimnost koja uključuje bliskost, povjerenje i uzajamno razumijevanje te lojalnost u smislu međusobnog zalaganja za prijatelje. Prijatelji adolescenti obično su slični po svom statusu identiteta, obrazovnim aspiracijama, političkim uvjerenjima i spremnosti da isprobaju drogu i upuštaju se u kršenje zakona. Prijatelji se grupiraju u vršnjačke grupe koje tijekom adolescencije postaju sve čvršće organizirane. U adolescenciji također postaju uobičajene grupe mješovitog spola. Članovi klike dijele zajedničke interese i socijalni status. Nekoliko klica sa sličnim vrijednostima često se organizira u slabije povezane skupine koje se nazivaju klape ili društva (Berk, 2008:397).

Vršnjački utjecaj, pritisak i konformizam važni su u kontekstu školskog apsentizma kao jedan od mogućih uzroka apsentiranja mladih s nastave. Mladi su u adolescentskoj dobi podložni utjecajima grupe vršnjaka pa tako svjesno ili nesvjesno slijede ponašanje grupe koje se odnosi i na apsentiranje mladih iz škole, ali i na apsentiranje iz svih odgojnih sredina. Danas je česta pojava namjerno izostajanje s nastave u skupinama ili čak izostajanje cijeloga razreda s pojedinih sati. Uzrok tome su pojave vršnjačkog utjecaja i konformizma.

Vršnjačka grupa je posebna mala grupa u kojoj su članovi emocionalno povezani kao i u obiteljskoj grupi (Rot, 1983: u Forko, Lotar, 2012). Velik broj autora (Erikson, 1968; Hartup, 1983; Steinberg, Silverberg, 1986: u Forko, Lotar, 2012) koji se bavio istraživanjima odnosa vršnjaka i vršnjačkim grupama navodi da vršnjačka grupa kao takva utječe na socijalizaciju i razvoj identiteta adolescenta tako da omogućava mladoj osobi da istraži osobne interese i nesigurnosti zadržavajući pritom osjećaj pripadnosti i kontinuiteta s grupom prijatelja. Kada se govori o utjecaju vršnjaka važna je činjenica da taj pojam obuhvaća više različitih oblika. Najčešći oblik utjecaja vršnjaka je modeliranje stavova ili ponašanja tako da osoba koja predstavlja model iskazuje stavove ili ponašanja, a druga osoba ih usvaja (Bandura i Walters, 1963: u Brown i sur., 2008). Utjecaj vršnjaka dijelimo tako na informacijski i normativni. Informacijski utjecaj podrazumijeva utjecaj drugih ljudi koji dovodi do

konformizma zato što druge ljude vidimo kao izvor informacija za usmjeravanje svog ponašanja. Normativni utjecaj je utjecaj drugih ljudi koji nas vodi konformiranju kako bi nas ti drugi prihvatili i kako bismo im se sviđjeli (Lebedina-Manzoni i sur., 2008).

Osim toga postoje i dva manje prepoznata oblika vršnjačkog utjecaja, a oni se odnose na osnaživanje ponašanja i stvaranje prilika. Autorice Forko i Lotar (2012) navode da se osnaživanje ponašanja odnosi na podržavanje ili nagrađivanje željenih aktivnosti u kojima je osoba već angažirana. Primjer za takvo ponašanje može biti kada vršnjaci nagovaraju svog prijatelja na tučnjavu i bodre ga tijekom tučnjave. Stvaranje prilika uključuje kreiranje situacija koje olakšavaju određena ponašanja bez da se ta ponašanja dodatno potiču. Primjer za taj utjecaj može biti poziv na izlazak u noćni klub gdje postoje mnoge prilike za uživanje alkohola ili opojnih droga. Ovi navedeni vršnjački utjecaji mogu biti pozitivni i negativni. Vršnjački utjecaji koji se vežu uz većinom negativne utjecaje odnose se na neprijateljsko ponašanje i vršnjački pritisak. Neprijateljsko ponašanje uključuje širi raspon ponašanja, od zadirkivanja i ismijavanja drugih, do agresivnijih oblika kao što su bullying, prijetnje i fizička agresija (Forko, Lotar, 2012:36).

Brown (2004) definira vršnjački pritisak kao direktno, očito izražavanje napora članova grupe da propišu određene stavove ili aktivnosti, odnosno ograničavaju drugačije, grupi neprihvatljive, stavove ili aktivnosti. Dodge i Gonzales (2009: u Forko i Lotar, 2012) vršnjački pritisak nazivaju jednim od načina vršnjačkog utjecaja pri čemu vršnjaci izravno pokušavaju nametnuti stavove ili ponašanja koja mogu biti pozitivna ili negativna. Usprkos različitim definiranjima vršnjačkog pritiska ovaj pojam u svim definicijama ima negativnu konotaciju, te podrazumijeva ulaganje napora kako bi se nekome nametnuli neželjeni stavovi ili ponašanja. Nisu svi mladi jednako podložni vršnjačkom pritisku, a autorice Steinberg i Monahan (2007) navode dva objašnjenja zbog kojega dolazi do povećane podložnosti vršnjačkom pritisku. Prvo objašnjenje vezano je uz ulogu vršnjačke skupine kao referentne grupe u adolescenciji. Mladi postajući dijelom određene vršnjačke skupine osjećaju pritisak da razviju stil, vrijednosti i interese koji su slični onima koje podržava njihova vršnjačka skupina. Ovaj proces vrijedi jednako tako i suprotno, odnosno grupa se prilagođava pojedincu. Drugo objašnjenje odnosi se na promjenu u osjetljivosti pojedinca na pritisak vršnjaka. Istraživanja u području vršnjačkog pritiska uglavnom se usmjeravaju na podložnost vršnjačkom pritisku u području rizičnih ponašanja pa se tako vršnjački pritisak najčešće povezuje s pušenjem te konzumacijom alkohola i droga (Lebedina-Manzoni i sur., 2008). Osim većinom negativnog vršnjačkog pritiska pojedini autori (Sim i Koh, 2003: u Lebedina-Manzoni i sur., 2008) naglašavaju postojanje neutralnog vršnjačkog pritiska koji se odnosi na

različita neutralna ponašanja koja zapravo nisu niti poželjna niti nepoželjna (npr. gledanje filmova, izlasci s društvom i način oblačenja). Novija istraživanja tako zanemaruju podložnost neutralnom pritisku vršnjaka te naglašavaju samo podložnost pritisku vezanom uz antisocijalno ponašanje zbog čega je vrlo često sam pojam vršnjački pritisak postao sinonim za utjecaj vršnjaka na različita nepoželjna ponašanja.

Jedno od tih nepoželjnih ponašanja svakako je školski apsentizam. Mladi vrlo često izostaju u dvoje ili u skupinama vršnjaka, a nerijetko kako je već napomenuto, s nastave izostane i cijeli razred. Postavlja se pitanje o mogućem vršnjačkom utjecaju i to u vidu vršnjačkog pritiska kao jednom od uzroka apsentiranja mladih. Također, kada je riječ o apsentiranju moguće je da se mladi konformiraju s vršnjačkom grupom ili cijelim razredom pa stoga i namjerno izostaju s nastave.

3. ŠKOLA KAO SOCIJALNO - PEDAGOŠKA USTANOVA

Školu općenito nazivamo odgojno-obrazovnom ustanovom. Unatoč ovoj općoj definiciji škola se definira na različite načine te joj se pridaju različite uloge. Škola kao društveno biće je ustanova koja ima svoju trajnu i stalnu, svrhu i zadaću (Previšić, 1999). Škola tako kao i svaka druga organizacija ima svoj cilj i točno određen zadatak. Zadatak škole je obrazovanje djece i mladih, a cilj je da svako dijete razvija svoje sposobnosti do njihovih krajnjih granica (Staničić, 2006). Školu je važno promatrati i proučavati kao živi organizam kako bi se shvatile sve njezine uloge, funkcije, zadaće, ali i problemi. Upravo su suvremeni problemi najveća poteškoća s kojima se današnja škola susreće.

Školu danas definiramo na različite načine ovisno o različitim perspektivama, teorijama škole, ali i različitim autorima. U sociološkim teorijama najčešće se analizira uloga škole u društvu odnosno škole kao državne institucije. Tako se određuje i ističe njezina socijalizacijska uloga mladih naraštaja, u školi se kroz organizirane forme učenja i nastave za mlađe naraštaje osigurava daljnji opstanak i razvoj društva. Najjednostavnije možemo reći da je škola pedagoški intencionalna ustanova i da ima funkcije kvalifikacije, selekcije i integracije (Giesecke, 1993). Ove navedene funkcije odnose se na reprodukcijску funkciju škole, dok su osim nje važne i pedagoška te humana funkcija škole. Škola je također definirana i kao ustanova koja se bavi učenjem i to posebnom vrstom učenja, školskim učenjem (Tillmann, 1994). Durkheim (u Haralambos, Holborn, 2002) u školi vidi funkciju uklapanja pojedinca u društvo. Poštujući školska pravila pojedinac uči poštovati i društvena pravila. Time škola doprinosi visokom stupnju homogenizacije društva. Ovaj autor također smatra da je škola društvo u malom te da kao odraz društva u cjelini ona priprema mlade ljude za njihove uloge u životu. Parsons (1968: u Haralambos, Holborn, 2002) smatra kako je škola *žarišno sredstvo socijalizacije* koja se odvija nakon one u obitelji, odnosno da djeluje kao most između obitelji i društva kao cjeline te određuje poslove koji najbolje odgovaraju njihovom uspjehu, zbog toga se škola smatra glavnim mehanizmom podjele rada. Ova definicija škole pripada strukturalno-funkcionalnoj teoriji koja govori da je funkcija odgoja očuvanje strukture društva (Tillmann, 1994). Bourdieu (1997: u Haralambos, Holborn, 2002) školu naziva *mjestom kulturne reprodukcije (vladajuće klase)* i mjestom društvene eliminacije.

Pedagoške teorije usmjerene su na školu kao živo biće te na njezinu humanu i pedagošku funkciju. Naglasak je na školi usmjerenoj učenicima i njihovim potrebama te interesima. Svaka je škola, usprkos jedinstvenoj pedagoškoj funkciji (ili upravo zato) zaseban

organizam s mnoštvo specifičnosti (Pivac, 1995:101). Jurić (2007) kao temeljne funkcije škole navodi reprodukciju i daljnji razvoj, porast humanosti i prijenos kulture. On školu naziva institucijom personalizacije te ističe da je kurikularno planiranje bitna karakteristika škole koja prolazi kroz promjene i okrenuta je budućnosti. Za većinu autora je određenje škole njena dominantno društvena funkcija iz koje se izvode njene pedagoške, međusobno povezane funkcije, a to su socijalizacija, odgoj i obrazovanje te enkulturacija.¹

Na temelju navedenih određenja škole, vidljivo je korištenje različitih kriterija no niti jedan od njih nije sveobuhvatan. Najopćenitije se može reći da je škola institucija u funkciji društva u okviru koje se provodi organiziran odgojno-obrazovni rad namjenjen članovima društva. Škola nastavlja započeti razvoj socijalizacije u obitelji, a kroz suradnju s različitim socijalnim grupama dijete usvaja kulturno-vrijednosne obrasce ponašanja, stječe potrebne vještine i sposobnosti za preuzimanje buduće uloge u društvu. Školu trebamo promatrati i kao socijalni sustav u kojemu je potrebno poznavanje socijalnih odnosa unutar sustava.

¹ *enkulturacija*: temeljni proces očovječenja, naučenost sudjelovanja u svim aspektima kulture. Prema Durkheimu (citirano u Haralambos, Holborn, 2002) enkulturacija označava uključivanje neke osobe, najčešće djeteta, u obrasce kulture u kojoj se razvija i odrasta

3. 1. *Adolescenti i škola*

Adolescenti odrastaju u okruženju koje pred njih postavlja različita očekivanja i zahtjeve, bilo da je riječ o njihovim roditeljima, učiteljima ili vršnjacima. Odnos prema školi se u adolescenciji mijenja, škola postaje izvor stresa, obaveza, dosade i slijepog pokoravanja autoritetima. Dolaskom u srednju školu povećavaju se školske obaveze, količina znanja koje je potrebno usvojiti te je veći opseg zadaća i zadataka koje je potrebno napraviti. Činjenica je da je nakon obitelji škola druga najvažnija socijalizacijska sredina za djecu i mlade. Škola predstavlja izvor socijalnih i akademskih izazova. To je mjesto gdje se uči i druži, gdje se obrazuje i odgaja (Lebedina-Manzoni, 2008:404). Usprkos ovoj nepobitnoj činjenici u adolescenciji mladi školu više ne doživljavaju tako, ona više postaje mjesto gdje se druži, a manje mjesto učenja, odgoja i obrazovanja. Također, s druge strane se postavlja pitanje ispunjava li uopće srednja škola ove svoje uloge. Bilankov i Hitrec (2004) zaključuju kako učenici nastavu doživljavaju kao dosadu, a školu kao izvor straha i osjećaja da ih se ispituje na način da bi im se dokazalo neznanje. Problem tradicionalne škole krije se u usmjerenosti na akademski umjesto na školski uspjeh. U razumijevanju odnosa djece i mladih prema školi i utjecaja na ostale probleme vezane uz školu naglašava se važnost razlikovanja ova dva *uspjeha*. Prema Bašić i Kranželić-Tavra (2004) školski uspjeh se definira kroz vanjsku i unutarnju perspektivu u kojoj se vanjska odnosu na školske ocjene, a unutarnja na cjelokupan doživljaj škole. Ostali autori (Nazor, 1997, Jeđud, Lebedina-Manzoni, 2008) nasuprot ovim perspektivama jednostavno razlikuju akademski od školskog uspjeha. Upravo težnja današnjih škola, pogotovo srednje, da potiče učenike na ostvarenje akademskog uspjeha te zanemaruju školski uspjeh pridonosi negativnom doživljaju škole od strane mladih. Također, adolescentima se često čini da su školske aktivnosti u neskladu s njihovom željom za neovisnošću i kompetentnošću (Markuš, 2009).

Istraživanja rađena na uzorku srednjoškolaca u nekoliko županija u Hrvatskoj pokazala su da se negativne reakcije učenika u odnosu na školu javljaju relativno često. Istraživanje autorice Lebedina-Manzoni (2008) pokazalo je da postoji mnogo problema s kojima se učenici suočavaju u srednjoj školi, a neki od njih su: preopterećenost obvezama zbog neprimjerenog školskog programa, loša radna komunikacija s nastavnicima, problemi vezani uz subjektivno, nepouzdanost i često nepravedno ocjenjivanje. Također u istraživanju Spirita, Starka, Gracea i Stamoulisa (1991 u: Kalebić-Maglica, 2006) adolescenti su se trebali dosjetiti nekih stresnih događaja u proteklih mjesec dana. Među tri najčešće spominjana stresna događaja adolescenti su navodili upravo one vezane uz školu. Mnoga istraživanja

(Bezinović, Tkalčić, 2002; Kalebić-Maglica, 2006) pokazuje da učenici navode sljedeće stresne situacije vezane za školu, a to su: dobivanje nedovoljne ocjene, osjećaj nekompetentnosti za školu, nepravedno ocjenjivanje te sukob s kolegama iz razreda, nastavnicima i roditeljima. Znači, riječ je o negativnom doživljaju škole, povezanim s učestalim i katkada dugotrajnim bježanjem iz škole, negativnim doživljajem učenja koje je povezano s nedostatkom radnih navika i strukture učenja. Na to se nadovezuju i loši odnosi s vršnjacima i nastavnicima.

Činjenica je da je škola sama po sebi čest uzrok apsentizma i trebala bi se zbog svoje strukturalne i organizacijske zastarjelosti mijenjati. Učenici koji izostaju iz škole izvještavaju u anketama da im je u školi dosadno, da se u njoj često ne osjećaju sigurno te da ne vole određene predmete čiju relevantnost ne vide (Reid, 2008). Rezultati ovoga i ostalih navedenih istraživanja (Bašić, Kranželić-Tavra, 2004; Kalebić-Maglica, 2006; Jeđuđ, Lebedina-Manzoni, 2008; Markuš, 2009) pokazuju da nije samo adolescencija kao vrijeme promjena i bunt mladih kriv za drugačiji odnos prema školi i školskim obvezama. Mladima su danas dostupne informacije prije nego što o njima uče o školi, okruženi su medijima, a društvo diktira načine njihova provođenja slobodnog vremena. Stoga je zadatak škole da ide u korak s promjenama koje doživljavaju adolescenti, ali i društvo, tehnologije, znanja i dostignuća te da mlade obrazuje i odgaja u skladu s tim promjenama.

3. 2. Socijalno-pedagoške funkcije škole

Pedagoška funkcija škole ogleda se prvenstveno u pedagoško-didaktičkim aktivnostima: socijalizacije, vođenja, usmjeravanja, podučavanja, učenja, nastave i ostalih formi organiziranog djelovanja. Pedagoškim djelovanjem nastoji se usmjeravati i potpomagati opći razvoj ličnosti te ju osposobiti za život i cjeloživotno učenje. Na temelju postavljenog cilja osposobljavanja definiraju se zadaci osposobljavanja koji se određuju prema područjima pedagoškog djelovanja koja su specifična po svojim sadržajima i aktivnostima. Specifičnost sadržaja i aktivnosti definira pet specifičnih područja pedagoškog djelovanja: intelektualno, etičko, estetsko, radno-tehničko te tjelesno-zdravstveno (Giesecke, 1993).

Škola kao socijalno-pedagoška ustanova ima određene socijalno-pedagoške funkcije koje uključuju prevenciju, integraciju, tretman i razvoj (Bouillet, Uzelac, 2007). Temeljni element socijalnopedagoške djelatnosti je omogućavanje socijalne integracije i preveniranje marginalizacije. Te se zadaće postižu pomoću procesa socijalnih interakcija, podržavanjem i pružanjem pomoći pojedincima kod kojih postoji rizik od socijalnog isključivanja kako bi se omogućio razvoj njihovih osobnih potencijala u zajednici (Bouillet, Uzelac, 2007:35). Škola kao socijalno-pedagoška ustanova mora djelovati obuhvaćajući pedagoške i socijalnoterapijske intervencije koje se odnose na sam odgoj i obrazovanje, ali i na podršku, savjetovanje, korekciju i socijalnu terapiju. U širem smislu to znači oblikovanje povoljnih društvenih uvjeta. (Kobolt 1997 u: Bouillet, Uzelac, 2007). Osnovni cilj odgoja u socijalnopedagoškoj profesiji je izgradnja karaktera odgajnika (Uzelac, 1995, u: Bouillet, Uzelac, 2007). Škola je vrlo važan činitelj odgoja koji kroz ličnost odgajatelja (učitelja, nastavnika, profesora) obogaćuje i potpomaže obiteljski odgoj (Livazović, Vranješ, 2012). Prema Bouillet i Uzelac (2007) temelj za izgradnju svakog socijalnopedagoškog procesa je izgradnja kvalitetnih odnosa među njegovim sudionicima uz poštovanje socijalnog konteksta. Autori također naglašavaju važnost primjene profesionalnih znanja, vještina i sposobnosti kako bi škola na odgovarajući način preuzela svoju ulogu socijalno-pedagoške ustanove. Prema tome svaka škola mora odgajati društveno biće, osobu za slobodno vrijeme, te slobodnu, kreativnu i humanu ličnost. Škola bi kao takva trebala ostvariti određenu funkciju socijalnopedagoške djelatnosti koja obuhvaća niz znanja, aktivnosti i programa prevencija. Danas u školama nedostaje upravo ponude socijalnopedagoških intervencija, a posebno aktivnosti vezanih uz prevenciju suvremenih problema s kojima se škola susreće.

3. 3. Odgojna kriza škole

Škola je civilizacijsko-kulturni izraz jednog vremena i naroda, što znači da u sebi nosi njegova kulturna, ideološka, politička, ekonomska i druga obilježja. Drugim riječima može se reći, kakvo je društvo takva je i škola. Pivac (1995, 2009) naglašava da je škola dio društvene znanstveno-tehnološke klime, a ne svijet sam za sebe. Škola se kroz povijest mijenjala u skladu s društvenim promjenama i očekivanjima. Danas se te promjene događaju brže i češće te se škola nalazi pred novim zahtjevima suvremenosti koje ne uspijeva pratiti i prilagoditi im se na odgovarajuće načine. Jurić (1995) osim toga naglašava slojevitost odnosa obitelji i škole te rastuće nezadovoljstvo prema školi od strane obitelji i učenika. Procesi u suvremenom društvu uzrokuju slabljenje tradicionalnih veza i načina prenošenja vrijednosti i modela ponašanja što za posljedicu kod mnogih pojedinaca ima traganje za identitetom i individualnim strategijama društvene integracije (Ilišin, 2005: u Bouillet, Uzelac, 2007). Suvremeno društvo također teži novim znanjima, a škola bi kao ustanova u funkciji društva trebala omogućiti prijenos znanja o novim tehnologijama i znanstvenim dostignućima. Problem je što se tehnologija i društvo brzo mijenjaju, a znanja brzo zastarijevaju. Promjene u suvremenom svijetu gotovo najčešće pogađaju mlade koji se nalaze u procesu integracije preuzimanjem trajnih društvenih uloga, no ta integracija je složen proces u kojemu se mladi ne snalaze te često distanciraju od društva (Bouillet, Uzelac, 2007). Na svojevrsnu krizu škole utječu i gospodarski interesi i potrošačke ideologije, a kao negativna posljedica javlja se slabljenje odgojne uloge škole. Pivac (2009) ističe da je neprilagodljivost škole životu izazvala krizu škole u najširem smislu riječi. Također, važna je i činjenica da škola sve više postaje obrazovna, a sve manje odgojna institucija (Livazović, 2012). Ova činjenica je vrlo zabrinjavajuća jer naglasak stavlja na kvantitetu, a ne kvalitetu znanja, a pri tome ne odgaja mlade za njihovo korištenje i primjenu u svakodnevnom životu. Tako se pod odgojnim djelovanjem škole ne podrazumijevaju samo usputni pozitivni učinci obrazovnoga djelovanja, nego se podrazumijeva osmišljen dio svakodnevnog djelovanja radi socijalizacije, usvajanja pozitivnih stavova, općih moralnih i demokratskih vrijednosti (Livazović, Vranješ, 2012).

Suvremeni problemi škole povezani su i s krizom obitelji, a njima pridonosi i činjenica da škola gubi potporu društva. Uzroke krize škole pronalazimo i u nagloj urbanizaciji, propadanju morala te što je najzabrinjavajuće i u samoj školi. Neki od problema u samoj školi su usmjerenost na vanjsko vrednovanje učenika što dovodi do toga da učenici uče za određenu ocjenu, a ne kako bi stekli i primijenili određena znanja i vještine. Učenike se ne motivira i ne aktivira čemu pridonosi predavačko-slušачka pasivna nastava. Upravo takav

oblik nastave jedan je od razloga zašto učenici pretjerano izostaju. Srednja škola adolescentima ne predstavlja poticajno i motivirajuće okruženje te je usmjerena samo na obrazovna postignuća dok je odgojna uloga škola većinom zanemarena.

Danas je, kada djeca imaju na raspolaganju brojne mogućnosti dobivanja najraznovrsnijih informacija, nedopustivo da škola nastavlja s programima koji su duboko ispod razine informacija što je dijete može dobiti drugim putem. Škola je danas u nemogućnosti pratiti suvremena društvena zbivanja te još uvijek posjeduje tradicionalnu obrazovnu ulogu. Škola bi danas tako trebala dvostruko reagirati; osuvremenjivati sebe kako bi dorašla tehnologiji vremena te obrazovati mlade naraštaje za potrebe nove tehnologije.

3. 4. Škola po mjeri učenika

Škola po mjeri učenika naziv je za suvremenu školu koja prati društvene promjene, razvoj tehnologija, znanja i medija te odgaja i obrazuje učenike u skladu s tim promjenama te u isto vrijeme zadovoljava individualne potrebe i interese svakog učenika. Suvremeno organizirana škola je zajednica koja permanentno uči te se u njoj umjesto priopćavanja, odnosno prenošenja znanja, što je bila dominantna povijesna uloga škole, znanje stječe, anticipira (Pivac, 2009). Suvremena škola temelji se na učeniku kao aktivnom čimbeniku svog i općeg razvoja. Škola budućnosti također zahtjeva donošenje novih definicija škole, njezinih funkcija i zadaća. Prije svega može se reći da je škola organizacija podložna promjenama te da upravo otvorenost prema promjenama mora biti jedna od zadaća suvremene škole. Novu definiciju škole ponudio je Pivac (2009) nazivajući je složenim društveno-pedagoškim i kulturno-civilizacijskim ambijentom te *transformiranim tradicionalnim bićem* s novim karakteristikama koje se razvijaju s razvojem škole. Previšić (1999) suvremenu školu naziva humanom školom koja prati društvene, znanstvene i tehnološke promjene i primjereno ih transferira u svoj rad. Pivac (2009) i Previšić (1999) slažu se da suvremena škola u svom biću sadržava jedinstvo prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Previšić (1999) definirajući suvremenu školu naglašava važnost upotrebe načela suvremene pedagogije. U tom smislu kvalitetnu i suvremenu školu naziva školom znanja koja polazi od individualiteta djeteta, njegovog prirodnog integriteta, dječjih potreba i njegova socijalnog bića.

Jedna od najznačajnijih karakteristika suvremene škole je kurikulumski pristup čiju važnost i pozitivne strane ističu mnogi autori (Previšić, 1999; Pivac, 2009; Livazović, 2012). Kurikulumskim pristupom ustrojavanja škole mijenja se položaj i uloga nastavnika u pedagoškom procesu, škola postupno postaje kreativno-inovativna organizacija, učenik se potiče i afirmira kao temeljni čimbenik pedagoškog procesa, mijenja se položaj i uloga nastavnika te se time škola postupno transformira.

Osim kurikulumskog pristupa škola mlade treba obrazovati i odgajati u skladu sa suvremenim društvom i njegovim karakteristikama. Osim tradicionalnih predmeta učenicima su potrebni i neki suvremeno osmišljeni programi i predmeti koji obuhvaćaju područja građanskog, zdravstvenog i medijskog odgoja. U suvremenom svijetu kada su mladi okruženi novim tehnologijama i pod utjecajem medija potrebno je mlade odgajati po načelima medijske pedagogije. Društveni značaj i uloga medija u životu suvremenog čovjeka obvezuje školu da osposobljava učenika ne da samo jednostavno prima informacije, već da aktivno sudjeluje u njihovu proizvođenju. Utjecaj medija na mlade kao velik problem naglašava

većina odgojno-obrazovnih stručnjaka (Federman, 1996; Nastran Ule, 2000; Livazović, 2011; Miliša, 2012). Škola tako treba poučiti učenike medijskoj kompetenciji. To podrazumjeva osvještavanje mladih o pozitivnim i negativnim učincima medija, sigurnom korištenju interneta i promišljanju o informacijama koje nam mediji nude.

Učenike također treba odgajati za produktivno i kreativno korištenje slobodnog vremena, pogotovo jer su u adolescentskoj dobi skloni koristiti ga na neprimjerene načine. Slobodno vrijeme je jedna od determinanti razvoja te je samo po sebi polje odgojnog djelovanja, a čimbenici socijalizacije, obitelj, škola, vršnjaci, mediji i društvo imaju važno djelovanje u prostoru slobodnog vremena mladih (Mlinarević i sur, 2007). Dryden i Vos (2001) pretpostavljaju da je jedan od važnih obrazovnih ciljeva pripremanje građana za poticajno doba slobodnog vremena. Upravo iz tog razloga škola kao odgojna, a ne samo obrazovna institucija mora odgajati mlade za aktivno i produktivno korištenje slobodnog vremena. Janković (1973) također upućuje na problem odgoja za slobodno vrijeme odnosno da pomoću slobodnog vremena treba razviti smisao za njegovo pozitivno iskorištavanje. Uloga slobodnog vremena posebno se naglašava u životu adolescenata jer se mladi socijaliziraju, oblikuju identitet i odgajaju u slobodnom vremenu (Ilišin, 2000). Škola tome može doprinijeti organizacijom izvannastavnih aktivnosti. Ističe se da su izvannastavne aktivnosti najdjelotvorniji način sprečavanja društveno neprihvatljivih ponašanja, a iznimno su poticajne za samoaktualizaciju učenika i samostalno-istraživačko učenje. Problem srednjih škola koje mladi pohađaju upravo je nedostatak izvannastavnih aktivnosti. Bogatom i raznovrsnom ponudom izvannastavnih aktivnosti u školi se dodatno odgojno utječe s ciljem da učenici i svoje slobodno vrijeme izvan škole provode što sadržajnije i kvalitetnije. Na taj način škola postaje mjestom sigurnog, kvalitetnog i produktivnog boravka nasuprot mjestu kojega mnogi mladi često nastoje izbjeći.

4. ŠKOLSKI APSENTIZAM KAO SOCIJALNO-PEDAGOŠKI PROBLEM

Školski apsentizam jedan je od najvećih problema s kojim se škola suočava u današnje vrijeme. Problem se javlja globalno, u gotovo svim državama svijeta pa tako Yahaya (2010) navodi da je izostajanje jedan od deset najvećih problema u američkom školskom sustavu. Činjenica je da škola u suvremenom svijetu proživljava određenu krizu i pred izazovom je rješavanja pitanja učestalog školskog apsentizma. Prema Zrilić (2007) izostajanje i bježanje s nastave je postalo moderan obrazac ponašanja kod učenika, no istovremeno se izostanci definiraju i tumače kao mogući rizični faktori ozbiljnijih poremećaja u ponašanju. Istraživanja pokazuju da s nastave podjednako izostaju i mladići i djevojke, dok su dječaci skloniji neopravdanom izostajanju (Zrilić, 2007). Livazović (2011) je u svome istraživanju došao do zaključka da su apsentizmu skloniji učenici slabijeg (dovoljnog i nedovoljnog) školskog uspjeha. S učestalim izostajanjem s nastave mnogi autori povezuju i dob, a većina istraživanja hrvatskih i stranih autora pokazala su da se problemi s izostajanjem povećavaju s razredom i godinama (Borovčak, 2000; Ujević, 2004; Ruzyanei, Salwina, 2010). Također, najviše se izostaje u završnim razredima srednje škole (Nazor, 1993; Bilankov, Hitrec, 2004). Osim toga postoji i statistički značajna razlika u broju neopravdanih sati s obzirom na vrstu škole koju učenici pohađaju (Zrilić, 2007; Cooperkline, 2009). Istraživanja su također pokazala da gradska djeca češće izostaju iz škole od djece sa sela (Ruzyanei, Salwina, 2010). Zabrinjavajuća je i činjenica što su mnoga istraživanja pokazala da učenici izostaju s nastave i kada za to postoje i kada ne postoje nikakvi objektivni razlozi.

Iako apsentizam učenika ovisi o različitim faktorima, škola kao socijalno-pedagoška ustanova treba raditi na prevenciji ovoga problema. Markuš (2009) navodi kako je velika poteškoća u rješavanju učestalog apsentizma upravo brojnost faktora koji utječu na izostajanje te nedostatak jasnog i objektivnog kriterija opravdavanja izostanaka. Suvremeni fenomen je i učestalo opravdanje neopravdanih izostanaka uz pomoć roditelja (Zrilić, 2007). Taj problem pridonosi smanjenju uloge škole kao socijalno-pedagoške ustanove.

Pojam školskog apsentizma općenito se odnosi na sve češće opravdano i neopravdano izostajanje učenika s nastave. Autori tako različito tretiraju bježanje s nastave: od kategorije nediscipliniranog ponašanja u školi do delinkvencije, a također ga i različito definiraju. Kearney (2003) razlikuje neproblematično od problematičnog izostajanja. Neproblematično izostajanje iz škole definirano je kao formalno ili neformalno izbivanje iz škole koje je

opravdano, odnosno za njih znaju roditelji i škola te ne šteti učeniku. Takva definicija obuhvaća privremene ili kratkoročne izostanaka, kao u slučajevima bolesti djeteta, privatnih obiteljskih događaja, vjerskih blagdana, opasnih vremenskih uvjeta, elementarnih nepogoda, ili drugih izvanrednih okolnosti. Neproblematično izostajanje također uključuje samokorektivna ponašanja koja se tiču izostajanja, kao naprimjer povremeno kašnjenje u školu. Problematično izostajanje mnogi autori još nazivaju i kroničnim apsentizmom kojega McCray (2006) definira kao uporno izostajanje s posla ili iz škole kojega obilježava dugo trajanje ili često ponavljanje.

Nizozemski autori Bos, Ruijters i Visscher (1992) u svojem istraživanju razlikuju markiranje i dopušteno izostajanje s nastave. Jednako tako apsentirajuće oblike razlikuju i hrvatske autorice Zrilić (2007) i Markuš (2009) nazivajući neopravdano izostajanje markiranjem. Markiranje, odnosno bježanje s nastave ili neopravdano izostajanje, se definira kao nedozvoljeno izostajanje s nastave ili iz škole, odnosno izostajanje koje nema važeće opravdanje. Nasuprot nedopuštenom, dopušteno izostajanje s nastave ili iz škole je ono koje ima važeće opravdanje (većinom od strane roditelja). Postoji mnogo definicija markiranja no neke od njih sadrže kontradiktorne elemente. Moorea (2004) dijete koje markira definira kao dijete koje izostaje iz škole bez dopuštenja ili objašnjenja. Rennie (2007) smatra da je ta definicija nedostatna i ograničavajuća jer ne obuhvaća neopravdano izostajanje koje je odobreno od strane roditelja. Odobrava definiciju koju je za neopravdano izostajanje dao Fitzgibbon (1996) koja neopravdano izostajanje definira kao uporno, uobičajeno i neobjašnjeno izostajanje iz škole koje se ponekad događa uz znanje ili pristanak roditelja. Rennie (2007) također smatra da unatoč postojanjima mnogih definicija neopravdanog izostajanja nema univerzalne definicije kojom bi se objasnila učestalost ili tip apsentizma koji definira neopravdano izostajanje. On napominje da se dijelom i zbog toga neopravdano izostajanje vrlo teško prevenira i rješava.

Uzelac (1995) osim toga navodi sljedeće oblike bježanja s nastave: učestalo kašnjenje na nastavu, izostanak s pojedinih nastavnih sati unutar nastavnog procesa, napuštanje nastave prije njezinog završetka te cjelodnevno i višednevno izostajanje s nastave. Autorica također u fenomenološkom smislu razlikuje individualno bježanje i bježanje u skupini. Bježanje u skupini najčešće je motivirano postizanjem nekog grupnog cilja, pri čemu manji broj vršnjaka preuzima vodstvo, a ostali se prepuštaju njihovom vodstvu i podređuju ciljevima skupine. Za razliku od toga učenik koji bježi sam oslanja se na vlastite snage i time nastoji riješiti, ublažiti ili izbjeći neki osobni problem ili konflikt. Dugotrajno bježanje iz škole najčešće je individualnog karaktera, a bježanje u skupini je kratkotrajno i prolazno (Uzelac, 1995). Slično

klasifikaciju izostajanja, točnije učenika koji izostaju daje Reid (2000) koji dijeli učenike koji izostaju na one koji izostaju samo pojedine nastavne sate, zatim na učenike koji izostaju uz pristanak ili znanje roditelja te one koji imaju strah ili fobiju od škole. Zanimljiva je činjenica da Reid (2000) u tipove izostajanja učenika ubraja i takozvani *psihološki apsentizam* kojega karakterizira fizička prisutnost učenika na nastavi, ali psihička odsutnost.

Iako je za učenike više štetno neopravdano izostajanje ili markiranje zabrinjava i sve veća učestalost izbivanja učenika s nastave koje je opravdano od strane roditelja. Veoma velik postotak učenika smatra da se ne treba nervirati jer ne izostaju samo oni (Marušić, 2009). To je dobar pokazatelj da je ovaj socijalno-pedagoški problem postao relativno normalan oblik ponašanja. Činjenica je da namjerno izbjegavanje nastave ponavljanjem postaje oblik vladanja, življenja i učenja.

4.1. Uzroci i posljedice apsentizma

Autori koji se bave istraživanjem apsentizma naglašavaju da se čimbenici koji utječu na apsentizam (pojedinaac-učenik, obitelj i škola) trebaju proučavati zajedno, a ne odvojeno jedno od drugog. Apsentizam učenika je problem koji se proteže mnogo dalje od škole. On ujedno utječe na učenike, obitelj i zajednicu. Izostanci učenika su jedan od elemenata koji utječu na njihov uspjeh, oblikovanje radnih navika, osjećaja odgovornosti, stvaranja pozitivnog radnog ozračja u razrednom odjelu i dobrog odnosa između nastavnika i učenika. Izostajanje postaje element u funkciji konačnog najprestižnijeg cilja, dobrih ocjena.

Prema Whittersu (2004: u Rennie, 2007) postoji nekoliko glavnih faktora rizika koji utječu na izostajanje učenika, a to su: osobni, obiteljski, školski i društveni. Ovi faktori rizika direktno su povezani i s uzrocima izostajanja. Kearney (2008) tako uzroke izostajanja dijeli na one vezane uz samoga učenika, obitelj, vršnjake, zajednicu i školu.

Uzroci vezani za učenika odnose se na zadržavanje dobrih ocjena izbjegavanjem dobivanja loših, slabo samopoštovanje i privrženost školi, osobine ličnosti, problematične odnose s autoritetima, probleme sa zdravljem... Borovčak (2000) navodi da učenici s manje samopouzdanja u sebe i svoje sposobnosti češće izostaju, uglavnom zbog straha od negativne ocjene. Što se tiče uzroka izostajanja vezanih uz obitelj oni su povezani s brojnim stresnim situacijama u roditeljskom domu. Neki od tih čimbenika su: neodgovarajuće roditeljske vještine, prevelika ili preniska očekivanja vezana uz akademski uspjeh, zlostavljanje, problematični roditeljski stilovi, slaba komunikacija i uključenost u odnos sa školom... (Zrilić, 2007). Pokazalo se da učenici čiji roditelji imaju nadzor nad školskim obvezama manje izostaju. Roditelji danas sve manje djeluju na ponašanje srednjoškolaca. Izbjegavanje obveza, izlasci u kafiće i sklonost hedonizmu komponente su koje više diktira društvo mladih, a ne roditeljski odgoj. Uzroci vezani uz vršnjake su nesudjelovanje ili slabo sudjelovanje u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima, pritisak kako bi se konformiralo s grupom vršnjaka te druženje s vršnjacima koji su skloni devijantnom ponašanju. Zajednica također može biti jedan od uzroka zbog kojega mladi izostaju. Na izostajanje tako može utjecati mjesto življenja te nedovoljna socijalna i obrazovna podrška zajednice.

Razloge bježanja s nastave uglavnom vezujemo uz školske faktore. Mnogi učenici izjavljuju da s nastave izostaju zbog dosade (Zrilić, 2011). Današnja pretjerana upotreba testova i zadataka objektivnog tipa kao jedinog načina vrednovanja vodi zanemarivanju potreba pojedinaca te okretanju od odgojnih zadataka škole. Osim toga, preopterećenost učenika te tradicionalni oblici nastave vode ka sve većoj dosadi učenika, koja je jedan od

najčešćih uzroka školskog apsentizma. U obzir treba uzeti i da na školski apsentizam utječu i različiti odnosi između sudionika nastavnog procesa. Školski apsentizam može biti povezan sa strahom od škole, osjećajem nekompetentnosti za školu, nezadovoljstvom izbora škole te neprimjerenim ponašanjem nastavnika (Matijević, 2003). U istraživanju psihosocijalnih determinanti školskih izostanaka (Markuš, 2009) utvrđeno je da će učenik češće bježati s nastave ako odnos s profesorom smatra napetim i konfliktnim te da će na učestalost njegovog apsentizma utjecati i razredna klima. Zrilić (2007) je istraživanjem došla do sličnih zaključaka, da je izostajanje s nastave najčešće provocirano školskom sredinom, njezinim zahtjevima, sistemom normi i propisa, strahom od negativne ocjene, neizvršenim školskim obvezama, ali i raznim poremećajima u ponašanju. Iz ovoga je moguće zaključiti da učenici školu doživljavaju stresnom sredinom, a izostajanje je upravo jedan od način nošenja sa stresom. Osim toga što mladi školu smatraju stresnom, smatraju je i dosadnom. Dosada je tako glavni razlog neopravdanog izostajanja u Osječko-baranjskoj županiji gdje prosječno svaki srednjoškolac na godinu propusti dva tjedna nastave i skupi 10 neopravdanih sati (Bognar i sur., 2004). Također, i istraživanja stranih autora pokazuju da je gotovo većinom uzrok izostajanja učenika vezan uz školske čimbenike. Učenici kao najčešće uzroke izostajanja navode dosadu, gubitak interesa za školu, učenicima besmislene predmete i loše odnose s nastavnicima. S druge strane je zanimljivo da većina nastavnika smatra da su najčešći uzroci izostajanja obiteljski problemi učenika i utjecaj vršnjaka (Yahaya, 2010). Osim navedenih uzroka vrlo je važna spoznaja da nisu svi učenici prestrašeni i ne izostaju svi zbog straha i slabe ocjene. Učenici izostaju i zbog besposličarenja, sjedenja u kafiću, pušenja te alkohola ili droga.

Apseizizam općenito uzrokuje negativne posljedice koje narušavaju odgojnu ulogu škole te dolazi do nemogućnosti ostvarenja pedagoških ciljeva odgoja i obrazovanja te opadanja uloge učitelja kao autoriteta. Rothman (2001) ističe da je redovito pohađanje škole važan faktor u školskom uspjehu. Učenici koji često izostaju s nastave češće napuštaju školu i vjerojatnije je da će se suočiti s problemima sa zakonom, siromaštvom, ovisnostima i nezaposlenošću. Bježanje učenika s nastave može biti, uz akademski neuspjeh i emotivne poteškoće, i prediktor različitih poremećaja u ponašanju, izbacivanja iz škole i maloljetničke delinkvencije (McCluskey, Perez, Samora, 2004: u Zrilić, 2011). Kearney (2008) navodi da povremeno izostajanje iz škole nije problematično koliko pretjerano izostajanje koje je povezano s nizom ozbiljnih problema kao što su nasilje, uživanje droga, pokušaji samoubojstva, rizično seksualno ponašanje i tinejdžerske tudnoće. Izostajanje s nastave ne

mora uvijek imati negativne posljedice, ali se izostajanjem otvara prostor za provođenje vremena bez kontrole.

Mnogim istraživanjima je uočena i povezanost između školskog apsentizma i delinkvencije mladih. Također, učenici koji više izostaju i time ostvaruju slabiji akademski uspjeh imaju dva puta više šanse za uključivanje u kriminalne radnje i delinkventno ponašanje (Cooperkline, 2009). Bouillet i Uzelac (2007) definirali su poremećaj u ponašanju kao *ponašanje koje odstupa od uobičajenih standarda ili normi koje vrijede za određeni uzrast djeteta u određenom socijalnom okruženju, a koje to okruženje, zbog mogućih posljedica po samo dijete i/ili okolinu, procjenjuje štetnima i/ili opasnima pa stoga iziskuju poseban tretman*. Prema tome se može reći da je izostajanje, pogotovo ono neopravdano, ponašanje koje odstupa od školskih standarda i normi te se povezuje s mnogim negativnim posljedicama i može biti štetno za učenika. Unatoč tome autori ne smatraju da je apsentizam poremećaj u ponašanju iako postoje dvojbe oko toga je li izostajanje s nastave poremećaj u ponašanju, delinkvencija ili trendovsko ponašanje.

4. 2. Pedagoška prevencija apsentizma

Istraživanjem uzroka apsentizma došlo se do zaključka da je apsentizam uvelike povezan s otuđenošću učenika od škole što je mogući pokazatelj disfunkcionalnog odnosa učenika i škole. Ta činjenica zahtjeva promjene koje uključuju školu i nastavu usmjerene na učenike te podršku učenicima koji imaju različite potrebe i interese. Zrilić (2007) navodi da bi upravo zbog toga nastava trebala biti zanimljivija. Autorica također navodi da bi mlade trebalo poticati i odgajati za sudjelovanje ne samo u izvannastavnim već i u izvanškolskim aktivnostima čime bi oni provodili slobodno vrijeme smisleno i organizirano. Učenici bi se tako osjećali važnima i osjetili bi mogućnost za vlastiti napredak i razvitak, a posebnu pozornost također treba posvetiti motivaciji učenika za školovanje.

Prevenција je najučinkovitiji način tretiranja problema apsentizma odnosno sprječavanje da do njega uopće i dođe. Preventivni programi trebaju biti usmjereni razvoju kompetencija nastavnika, te kreiranju pozitivnoga razrednoga i školskog ozračja, koji ne uključuje samo kvalitetu nastave, nego i kvalitetu socijalnih odnosa (Zrilić, 2011). Neke od strategija prevencije koje Rennie (2007) predlaže su kreiranje izazovnog kurikuluma, poticanje samopoštovanja i radnih navika te organizacijskih vještina, poboljšavanje roditeljskih vještina i stilova, poboljšavanje odnosa učenika i učitelja te više usmjeravanja na specifične potrebe i interese učenika. I pedagozi i psiholozi naglašavaju važnost prevencije u rješavanju većine problema vezanih za školu pa tako i samog apsentizma.

Što se tiče rješavanja problema apsentizma, odnosno njegova tretmana, postoje različiti stavovi, strategije te načini rješavanja. Hitrec (2001) smatra da je problem velikog broja izostanaka teško rješiv prvenstveno zbog nedostatka kriterija, zatim zbog često nestvarne podjele na opravdane i neopravdane izostanke te također zbog paradoksalnosti opravdanja niza situacija i velikog broja izostanaka s nastave. Rezultati njezinih istraživanja pokazali su različitost gledišta i mišljenja učenika, roditelja i nastavnika o problemu apsentizma. Usprkos tome, svi se u velikom postotku slažu da su nužne promjene globalnog sustava školovanja. Većina ih se također slaže da bi škola radi smanjenja izostanaka trebala ostvariti kvalitetniji odnos učenika i nastavnika. Drugo istraživanje pokazuje da većina učenika misli da bi izostanaka bilo manje kada bi se profesori trudili svoja predavanja učiniti zanimljivijima, kada bi imali više razumijevanja, uvažavali mišljenja i primjedbe učenika te je također zanimljivo da većina učenika misli kako i učitelji često kasne na sat, a protiv njih se ne poduzimaju nikakve mjere (Borovčak, 2000).

U stranim zemljama, zanimljiva su dva suprotna primjera tretmana apsentizma. U Sjedinjenim Američkim Državama problem apsentizma pokušali su riješiti donošenjem zakona kojim bi se novčano ili zatvorski kažnjavali roditelji učenika koji izostaju. Time je krivica za izostajanje učenika u potpunosti prebačena na roditelje što je primjer neuspjelog pokušaja rješavanja ovoga problema. Drugi, uspješan i pozitivan primjer se odnosi na uvođenje *nagrade za pohađanje nastave* koje se koriste kao poticaj učenicima za redovito pohađanje nastave. Ovaj projekt *nagrada za pohađanje nastave* podrazumijeva proslave, darove i priznanja učenicima koji redovito pohađaju nastavu. Cilj projekta je poticanje učenika na dosljednost odlukama i odgovornost te da doprinose pozitivnoj školskoj klimi. Reid (2002) načine tretiranja apsentizma dijeli na kratkoročne i dugoročne te naglašava da su istraživanja i pokušaji implementacije dugoročnih u praksu tek u začetku. Važna je spoznaja da je svaki učenik koji izostaje jedinstven, *žrtva* svojih socijalnih, psiholoških, obiteljskih i obrazovnih okolnosti. Malo je vjerojatno da će ikada biti razvijene strategije koje bi zadovoljile svaki pojedini skup okolnosti (Reid, 2000).

Činjenica je da se mnogi autori bave problemom apsentizma i pokušajima njegovog rješavanja, no u praksi je malo pozitivnih rezultata. Promjena odnosa škole, učenika i obitelji bi mogla biti jedan od zaštitnih faktora vezan za apsentizam učenika, a zadatak svake škole ostaje raditi na prevenciji ovoga problema poboljšavanjem kvalitete nastave, nastavnog ozračja i odnosa profesora s učenicima.

5. METODOLOGIJA EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA

5. 1. Cilj, problem i hipoteze istraživanja

Rad istražuje značajke i učestalost apsentizma kod srednjoškolske populacije adolescenata. Cilj rada je ispitati učestalost i razloge namjernog izostajanja srednjoškolaca s obzirom na spol, dob, školski uspjeh i vrstu školu koju učenici pohađaju te njihovu moguću povezanost s odnosom s roditeljima i vršnjacima, stavovima učenika o školi i profesorima te načinima provođenja slobodnog vremena.

Nezavisne varijable su sociodemografska obilježja ispitanika (dob, spol, vrsta škole, razred, školski uspjeh, izrečenost pedagoških mjera, život u obitelji). Zavisne varijable uključuju apsentizam, odnosno stavove o apsentizmu, odnos s roditeljima i vršnjacima, stavove o školi i profesorima te načine provođenja slobodnog vremena.

Problemi istraživanja odnose se na ispitivanje učestalosti i razloga apsentiranja iz škole te razlika s obzirom na sociodemografska obilježja, odnos s roditeljima i vršnjacima, stavove o školi i profesorima te načine provođenja slobodnog vremena.

Iz cilja i problema istraživanja oblikovane su sljedeće hipoteze:

H1: Očekuju se statistički značajne razlike između ispitanika u odnosu prema školi i profesorima s obzirom na sociodemografska obilježja

H2: Očekuju se statistički značajne razlike između ispitanika s obzirom na razloge namjernog izostajanja

H3: Očekuje se da učenici koji namjerno izostaju najviše vremena provode u kafićima

H4: Očekuje se da učenici gimnazije izostaju manje u odnosu na učenike umjetničke i strukovne škole

H5: Očekuje se značajna povezanost između apsentizma, odnosa prema školi i profesorima te aktivnosti u slobodno vrijeme

5. 2. Ispitanici

Istraživanje je provedeno na uzorku od 125 učenika u dobi između 15 i 18 godina. Ispitanici su učenici prvih i trećih razreda. Istraživanje je provedeno u tri osječke srednje škole, II. gimnaziji, Ekonomskoj i upravnoj školi te Školi primijenjene umjetnosti i dizajna. U svakoj školi ispitan je po jedan prvi i jedan treći razred. Od ukupnog broja učenika ispitano je ukupno 77 djevojaka (61,6%) te 48 mladića (38,4%).

5. 3. Postupak

Ispitivanje u tri navedene škole provedeno je u drugom polugodištu 2014. godine. Nakon službene najave o istraživanju u školama izabrani su razredi u dogovoru s pedagogima. Ispitivanje je provedeno u dogovoru s pedagogom i profesorima na početku ili na kraju nastavnoga ili na satima razrednika. Ravnatelji škola, školske stručne službe, profesori i učenici bili su susretljivi i otvoreni te spremni na sudjelovanje u istraživanju. Podaci dobiveni ispunjavanjem anketnih upitnika unešeni su i obrađeni uz primjenu statističkog programa za računalnu obradu podataka (SPSS) postupcima deskriptivne i inferencijalne statistike uz primjenu T-testa za nezavisne uzorke, jednosmjerne analize varijance ANOVA-e te korelacijske analize.

5. 4. Instrument

Za provedbu istraživanja korišten je posebno izrađen anketni upitnik. Anketni upitnik sadrži ukupno 22 pitanja koja su podjeljena u 6 dijelova. Prvih 8 pitanja odnose se na sociodemografske podatke: spol, dob, škola, razred, školski uspjeh, izrečenost pedagoških mjera, materijalni status te život u obitelji. Drugi dio upitnika ispitivao je odnos s roditeljima, a treći odnos s vršnjacima. U oba slučaja korištena je Likertova skala od 5 stupnjeva (1- uopće se ne slažem, 2- uglavnom se ne slažem, 3- niti se slažem niti se ne slažem, 4- uglavnom se slažem, 5- u potpunosti se slažem). Odnos s roditeljima sadrži ukupno 14 tvrdnji, a odnos s vršnjacima 12. Četvrti dio upitnika u kojemu je korištena ista skala se odnosi na ispitivanje stavova o školi i profesorima, a sadrži ukupno 15 tvrdnji. Peti dio upitnika odnosi se na pitanja o apsentizmu. U tome dijelu upitnika korištenjem Likertove skale ispituju se mišljenja učenika o namjernom izostajanju s ukupno 11 tvrdnji. Nakon toga slijedi 6 pitanja višestrukog izbora o učestalosti, načinima, posljedicama i opravdavanju izostanaka. Zatim slijede 3 Likertove skale (1- nikad, 2- rijetko, 3- ponekad, 4- često, 4- uvijek). Prva se sastoji od 6 mogućih razloga namjernog izostajanja. Druga se odnosi na načine opravdavanja namjernih izostanaka i sadrži 4 načina opravdavanja, a treća je ponuđena lista školskih predmeta u kojoj se ispitivala učestalost namjernog izostajanja s pojedinih predmeta. Posljednji, šesti dio anketnog upitnika, je lista slobodnovremenskih aktivnosti u kojima su se ispitivali načini provođenja slobodnog vremena, a sadrži ukupno 20 aktivnosti. Lista je također oblikovana kao Likertova skala s pet stupnjeva (1- nikad, 2- rijetko, 3- ponekad, 4- često, 4- uvijek).

6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

6. 1. Sociodemografski podaci

Istraživanje je provedeno na ukupno 125 učenika tri srednje škole. Od toga je ispitano 77 djevojaka (61,6%) i 48 mladića (38,4%). Ispitani su učenici prvih i trećih razreda, po jedan razred u svakoj školi. Ukupno je ispitano 64 učenika prvih razreda (51,2%) i 61 učenik trećih razreda (48,8%). Što se tiče vrste škole, ispitano je 43 učenika gimnazije (34,4%), 41 učenik ekonomske škole (32,8%) te 41 učenik umjetničke škole (32,8%). Najviše je učenika u dobi od 15 godina (37,6%). Navedeni podaci vidljivi su u tablicama 1, 2, i 3.

Tablica 1 Broj ispitanika prema spolu

Spol	N	%
Ženski	77	61,6
Muški	48	38,4
Σ	125	100

Tablica 2 Broj ispitanika prema dobi

Dob	N	%
15	47	37,6
16	29	23,2
17	34	27,2
18	15	12
Σ	145	100

Tablica 3 Broj učenika po školama

Škola	N	%
GIMNAZIJA	43	34,4
STRUKOVNA	41	32,8
UMJETNIČKA	41	32,8
Σ	125	100

Kada je riječ o školskom uspjehu, on se odnosio na uspjeh koji su učenici postigli prošle školske godine. Najviše učenika je postiglo vrlo dobar uspjeh (52%). Što se tiče izrečenih pedagoških mjera većina učenika nema izrečenu niti jednu pedagošku mjeru (64%), a od onih koji imaju većina ima izrečenu opomenu (27,2%). Također, većina je učenika navela da živi s oba roditelja (81,6%), dok su ostali naveli da žive samo s jednim roditeljem (18,4%). Podaci su prikazani u tablicama 4, 5 i 6.

Tablica 4 Školski uspjeh učenika na kraju prethodne školske godine

Škola	N	%
odličan (5)	25	20
vrlo dobar (4)	65	52
dobar (3)	31	24,8
dovoljan (2)	2	1,6
nedovoljan (1)	2	1,6
Σ	125	100

Tablica 5 Izrečene pedagoške mjere

Izrečene pedagoške mjere	N	%
bez izrečene pedagoške mjere	80	64
opomena	34	27,2
ukor	9	7,2
odgojno-obrazovni tretman produženog stručnog postupka	2	1,6
Σ	125	100

Tablica 6 Život učenika u obitelji

Mjesto življenja	N	%
s oba roditelja	102	81,6
s jednim roditeljem	23	18,4
Σ	125	100

6. 2. Deskriptivna statistika odabranih dimenzija ispitivanih varijabli

U pitanjima koja se odnose na mišljenje učenika o školi i profesorima bilo je različitih odgovora. Velik broj učenika (71%) se slaže da je škola sredstvo postizanja bolje budućnosti. Također, 63% učenika smatra da je škola važna u njihovu životu. Učenici su također u velikom broju izrazili slaganje s izjavom o školi kao naporu i obvezi (46%). Osim toga, većina učenika se niti slaže nit ne slaže (38,4%) da u školi uče korisna i zanimljiva znanja.

Tablica 7 Zadovoljstvo učenika školom koju pohađaju

		Zadovoljan/na sam školom koju pohađam.					Σ
		Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem	
Σ	N	6	10	34	46	29	125
	%	4,8	8	27,2	36,8	23,2	100

Što se tiče pitanja vezanih uz mišljenje učenika o profesorima većina učenika (69%) se slaže s izjavom da cijene i poštuju profesore. Većina (68%) ih također smatra da profesori misle da je njihov predmet najvažniji. Na pitanja koja su vezana uz postupke i osobine profesora učenici su većinom odgovorili da se niti slažu niti ne slažu s ponuđenim osobinama i postupcima. Tako ih se 42,4% niti slaže niti ne slaže s time da su profesori pravedni i korektni. Jednak stupanj slaganja zaokružilo je njih 36,8% za izjavu da su profesori uvijek spremni pomoći.

Rezultati deskriptivne statistike za pitanja vezana uz mišljenje učenika o namjernom izostajanju pokazuju da učenici misle da je namjerno izostajanje loša navika (56%), no da je u isto vrijeme ponekad korisno (66%). Velik broj učenika također smatra da namjerno izostajanje ne bi trebalo strože kažnjavati (58%) te ih većina nema grižnju savjesti nakon što namjerno izostane s nastave (55%). Da je namjerno izostajanje prihvatljivo smatra 24% učenika dok ih se većina ne slaže s tom tvrdnjom (43%). Što se tiče tvrdnje o namjernom izostajanju učenika zbog dosade, 36% učenika smatra da učenici najčešće izostaju zbog dosade, a podatak o mogućem zaštitom faktoru vezanom za namjerno izostajanje učenika prikazan je u tablici 8.

Tablica 8 Prikaz rezultata za pitanje o mogućem zaštitnom faktoru vezanom za namjerno izostajanje učenika

		Učenici bi manje izostajali kada bi nastava bila zanimljivija.					Σ
		Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem	
Σ	N	2	5	24	53	41	125
	%	1,6	4	19,2	42,4	32,8	100

U pitanju vezanom za broj mjesečnih namjernih izostanaka učenicima je ponuđeno da zaokruže koliko puta mjesečno namjerno izostaju. Većina učenika (50,4%) zaokružila je da izostaje 1 do 2 puta mjesečno, a nešto manji postotak (18,4%) ih izostaje 3 do 5 puta mjesečno. Vrlo malo učenika (1,6%) izostaje 6 do 9 puta mjesečno te 10 i više puta mjesečno (8%). Osim navedenih podataka učenika koji namjerno izostaju s nastave dio učenika uopće namjerno ne izostaje s nastave (21,6%).

Tablica 9 Mjesečno namjerno izostajanje učenika

Broj mjesečnih izostanaka	N	%
0	27	21,6
1-2	63	50,4
3-5	23	18,4
6-9	2	1,6
10 i više	10	8
Σ	125	100

Broj mjesečnih namjernih izostanaka s obzirom na školu prikazan je u tablici 10. Od ukupnog broja ispitanih učenika u gimnaziji 18,6% njih izvjestilo je kako uopće namjerno ne izostaje s nastave dok je 81,3% zaokružilo da namjerno izostaje određeni broj puta. Što se tiče učenika strukovne škole, njih ne izostaje 12,1% dok ostalih 87,8% namjerno izostaje određeni broj puta mjesečno. Podaci pokazuju da najrjeđe izostaju učenici umjetničke škole jer je od ukupnog broja ispitanih učenika čak 34,14% izvjestio da uopće namjerno ne izostaje dok određen broj puta namjerno izostaje 65,8% učenika.

Tablica 10 Mjesečno namjerno izostajanje s obzirom na školu

Škola		0	1-2	3-5	6-9	10 i više	Σ
GIMNAZIJA	N	8	28	3	0	4	43
	%	29,6	44,4	13	0	40	
STRUKOVNA	N	5	19	12	2	3	41
	%	18,5	30,1	52,1	100	30	
UMJETNIČKA	N	14	16	8	0	3	41
	%	51,8	25,3	34,7	0	30	
Σ	N	27	63	23	2	10	125
	%	21,6	50,4	18,4	1,6	8	100

Deskriptivnom statistikom također je utvrđeno da većina učenika vrijeme kada namjerno izostane s nastave provodi u kafićima (46,4%) te kod kuće (20%). Ostali rezultati prikazani su u tablici 11.

Tablica 11 Mjesto provođenja vremena učenika kada namjerno izostanu s nastave

	N	%
u kafićima	58	46,4
kod kuće	25	20
u parkovima	8	6,4
kod prijatelja	5	4
negdje u školi	2	1,6
Σ	98	100

Na pitanje o postupcima roditelja u slučaju namjernog izostajanja većina učenika (56%) odgovorila je da roditelji opravdavaju samo one izostanke za koje postoji stvaran razlog. Ostali postupci roditelja u slučaju namjernog izostajanja učenika prikazani su u tablici 12.

Tablica 12 Postupci roditelja vezani uz izostanke učenika

	N	%
uvijek opravdavaju izostanke	29	23,2
opravdavaju samo one izostanke za koje postoji stvaran razlog	70	56
opravdavaju ono što im se kaže da treba opravdati	23	18,4
ne zanimaju ih izostanci	3	2,4
Σ	125	100

Učenici većinom namjerno izostaju s prijateljima (55,2%), dok ostali samostalno namjerno izostaju s nastave (23,2%). Što se tiče pitanja o tome stvaraju li učenicima namjerni izostanci poteškoće u gradivu, najviše učenika (33,6%) odgovorilo je da im namjerni izostanci rijetko stvaraju poteškoće u gradivu, a mnogo učenika (24%) također smatra da im namjerni izostanci nikada ne stvaraju poteškoće s gradivom. Ostalima namjerni izostanci samo ponekad (13,6%) stvaraju poteškoće s gradivom, a vrlo malom broju često(4%) i uvijek (2,4%).

U pitanju o objektivnim izostancima najviše je učenika odgovorilo da izostaje zbog bolesti (56,8%), a najmanje (14,4%) zbog sportskih aktivnosti ili natjecanja, dok ostali izostaju zbog nepripremljenosti za određeni predmet (28,8%). Što se tiče pitanja o razlozima namjernog izostajanja učenika s nastave dobiveni su sljedeći rezultati prikazani u tablici 13.

Tablica 13 Razlozi namjernog izostajanja učenika

Ponudeni mogući razlozi namjernog izostajanja:		nikada	rijetko	ponekad	često	uvijek	Σ
Dosada	N	34	22	23	8	11	125
	%	27,2	17,6	18,4	6,4	8,8	100
Strah od predmeta ili profesora	N	20	21	23	23	11	125
	%	16	16,8	18,4	18,4	8,8	100
Profesor ne upisuje učenike	N	35	21	15	14	13	125
	%	28	16,8	12,0	11,2	10,4	100
Nepripremljenost za određeni predmet	N	9	15	24	30	20	125
	%	7,2	12,0	19,2	24	16	100
Nagovor vršnjaka	N	39	27	23	5	4	125
	%	31,2	21,6	18,4	4	3,2	100
Strah od loše ocjene	N	20	15	19	26	18	125
	%	16	12	15,2	20,8	14,4	100

U pitanju o opravdavanju namjernih izostanaka učenicima su bili ponuđeni mogući načini opravdavanja te su zaokruživanjem na skali određivali učestalost pojedinog načina opravdavanja namjernih izostanaka. Rezultati su prikazani u tablici 14.

Tablica 14 Prikaz korištenja pojedinih načina opravdavanja namjernih izostanaka

Način opravdavanja:		nikada	rijetko	ponekad	često	uvijek	Σ
Liječnička ispričnica	N	27	15	24	18	14	125
	%	21,6	12	19,2	14,4	11,2	100
Roditeljsko opravdanje	N	15	10	20	27	26	125
	%	12	8	16	21,6	20,8	100
Opravdanje razredniku izmišljenom pričom	N	45	13	12	19	7	125
	%	36	10,4	9,6	15,2	5,6	100
Razrednik opravdava izostanke bez dodatnog objašnjenja	N	65	18	7	5	2	125
	%	52	14,4	5,6	4	1,6	100

Kada je riječ o predmetima s kojih se najčešće izostaje, učenicima je bila ponuđena lista predmeta koju su činili predmeti zajednički učenicima svih škola (hrvatski jezik, matematika, engleski jezik, tjelesno-zdravstvena kultura) te prazno polje koje je podrazumijevalo upisivanje nekog drugog ili stručnog predmeta s kojega učenici najčešće izostaju. Rezultati pokazuju da učenici vrlo rijetko izostaju s ponuđenih predmeta, odnosno da najčešće izostaju s ostalih ili stručnih predmeta (42%). Od ukupnog broja učenika gimnazije koji namjerno izostaju s nastave 29,4% je navelo sociologiju, a 17,6% učenika biologiju kao predmete s kojih najčešće namjerno izostaju dok su ostali učenici naveli neke druge predmete (engleski, talijanski, latinski, likovni) ili nisu naveli niti jedan drugi predmet s kojega izostaju. Učenici ekonomske škole su naveli stručne predmete (Bankarsko poslovanje, Računovodstvo, Statistika) s kojih najčešće izostaju pa ih tako 42,8% najčešće izostaje s Bankarskog poslovanja, 28,5% s Računovodstva i 20% s nastave Statistike. Učenici umjetničke škole koji namjerno izostaju također su kao predmete s kojih najčešće izostaju naveli neke stručne predmete (Tehničko crtanje, Tekstilni materijali, Izrada odjeće i dodataka). Najčešće izostaju s Tehničkog crtanja (25,9%) te Izrade odjeće i dodataka (33,3%) dok u nešto manjem postotku izostaju s Tekstilnih materijala (18,5%).

6. 3. Rezultati t-testa za nezavisne uzorke

6. 3. 1. Rezultati t-testa s obzirom na spol ispitanika

Prije provedbe analize t-testom, tvrdnje Likertovih skala zbrojene su u svrhu dobivanja novih varijabli. Zbrojenim varijablama utvrđen je koeficijent pouzdanosti Cronbach alpha. Dobivene su sljedeće varijable; odnos s roditeljima ($\alpha=0,82$), odnos s vršnjacima ($\alpha=0,86$), odnos prema školi ($\alpha=0,75$), odnos prema profesorima ($\alpha=0,73$) te varijabla apsentizam koja uključuje mišljenja i stavove učenika o apsentizmu i učenicima koji apsentiraju ($\alpha=0,75$).

S ciljem analize značajnosti razlika između ispitanika s obzirom na spol, provedena je analiza t-testom za nezavisne uzorke na odabranim varijablama odnos s roditeljima i vršnjacima, odnos prema školi i profesorima, te aktivnosti u slobodno vrijeme. Analizom rezultata nije utvrđena statistički značajna razlika između ispitanika s obzirom na spol na varijablama odnos s roditeljima i vršnjacima. Statistički značajna razlika s obzirom na spol utvrđena je u odnosu učenika prema školi te su navedeni podaci prikazani u tablici 15.

Tablica 15 T-test prema spolu s obzirom na odnos prema školi

Varijabla	Spol	N	AS	SD	t
Odnos prema školi	Muški	48	24,25	5,04	2,74**
	Ženski	77	26,61	4,42	

Bilješka * $p<0,05$ ** $p<0,01$ *** $p<0,001$

Što se tiče mišljenja učenika o namjernom izostajanju te načina opravdavanja namjernog izostajanja, t-testom za nezavisne uzorke nije utvrđena statistički značajna razlika s obzirom na spol. Statistički značajna razlika ($t(96)=2,83$, $p<0,01$) utvrđena je samo na jednoj tvrdnji vezanoj uz moguće razloge namjernog izostajanja učenika, *Namjerno izostajem zbog nagovora vršnjaka*. Mladići tako češće izostaju (AS=2,44) zbog nagovora vršnjaka od djevojaka (AS=1,81). Navedeni podaci prikazani su u tablici 16.

Tablica 16 T-test prema spolu s obzirom na razlog namjernog izostajanja

Tvrdnja	Spol	N	AS	SD	t
Namjerno izostajem zbog nagovora vršnjaka	Muški	48	2,44	1,20	2,83**
	Ženski	77	1,81	0,95	

Bilješka * $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$

Kada je riječ o skali slobodnovremenskih aktivnosti, sve čestice navedene u skali zbrojene su u novu varijablu *Aktivnosti u slobodnom vremenu* pri čemu koeficijent pouzdanosti iznosi $\alpha = 0,604$. Na varijabli *Aktivnosti u slobodno vrijeme* utvrđena je statistički značajna razlika s obzirom na spol učenika. Podaci su prikazani u tablici 17.

Tablica 17 T-test po spolu s obzirom na aktivnosti učenika u slobodno vrijeme

Varijabla	Spol	N	AS	SD	t
Aktivnosti u slobodno vrijeme	Muški	48	57,52	8,21	2,91**
	Ženski	77	61,52	6,93	

Bilješka * $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$

6. 3. 2. Rezultati t-testa s obzirom na dob ispitanika

Nakon analize podataka t-testom za nezavisne uzorke s obzirom na spol, podaci su t-testom analizirani s obzirom na dob učenika.

Varijabla dob učenika rekodirana je te su učenici razvrstani u 2 skupine, mlađe (14, 15 i 16 godina) te starije (17 i 18 godina). Rezultati su pokazali da ne postoji statistički značajna razlika s obzirom na dob u pitanjima vezanim za odnos s roditeljima te odnos s vršnjacima.

Putem Likertove skale procjene ispitana su mišljenja učenika o školi te profesorima. Utvrđena je statistički značajna razlika s obzirom na dob u odnosu učenika prema školi, a podaci su prikazani u tablici 18.

Tablica 18 T-test prema dobi učenika s obzirom na odnos prema školi

Varijabla	Dob	N	AS	SD	t
Odnos prema školi	Mlađi	76	26,53	4,74	2,43*
	Stariji	49	24,43	4,62	

Bilješka * $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$

U pitanjima vezanim za mišljenje učenika o namjernom izostajanju utvrđena je statistički značajna razlika ($t(123)=2,21$, $p < 0,05$) samo kod jedne tvrdnje vezane uz mišljenje o tome da su učenici koji izostaju neozbiljni i neodgovorni. Stariji učenici više smatraju ($AS=3,37$) da su učenici koji namjerno izostaju neozbiljni i neodgovorni dok mlađi to smatraju u manjoj mjeri ($AS=2,92$).

Rezultati t-testova u pitanjima vezanim za moguće razloge namjernog izostajanja učenika te načine opravdavanja namjernih izostanaka nisu pokazali statistički značajne razlike s obzirom na dob učenika.

Što se tiče slobodnovremenskih aktivnosti, rezultati t-testa nisu pokazali statistički značajne razlike s obzirom na dob u aktivnostima u slobodno vrijeme. Statistički značajna razlika s obzirom na spol ($t(123)=2,32$, $p < 0,05$) utvrđena je samo kod jedne od navedenih aktivnosti u skali, *Bavim se izradom predmeta/ nakita*. Rezultati pokazuju da mlađi učenici češće ($AS=1,62$) provode svoje slobodno vrijeme u izradi predmeta ili nakita od starijih učenika ($AS=1,24$). Navedeni podaci nalaze se u tablici 19.

Tablica 19 T-test prema dobi s obzirom na slobodnovremensku aktivnost

Slobodnovremenska aktivnost	Dob	N	AS	SD	t
Bavim se izradom predmeta / nakita	Mlađi	76	1,62	0,99	2,32*
	Stariji	49	1,24	0,66	

Bilješka * $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$

6. 4. Rezultati jednosmjerne analize varijance

Jednosmjernom analizom varijance utvrđene su statistički značajne razlike u stavovima ispitanika o školi i profesorima s obzirom na vrstu škole koju učenici pohađaju.

U tablici 20 prikazani su rezultati za tvrdnje na kojima je utvrđena statistički značajna razlika među grupama, a odnose se na mišljenje o školi i profesorima.

Tablica 20 ANOVA prema vrsti škole s obzirom na mišljenja o školi i profesorima

Tvrdnja	Škola	N	AS	SD	F
Školu doživljam kao napor i obvezu	GIMNAZIJA	43	3,86	0,86	4,20*
	STRUKOVNA	41	3,49	0,92	
	UMJETNIČKA	41	3,20	1,32	
Zadovoljan/na sam školom koju pohađam	GIMNAZIJA	43	3,51	1,00	8,37***
	STRUKOVNA	41	3,29	1,05	
	UMJETNIČKA	41	4,17	0,97	
Školske ocjene su mjerilo znanja	GIMNAZIJA	42	1,79	1,05	4,12*
	STRUKOVNA	41	2,46	1,38	
	UMJETNIČKA	41	2,54	1,48	
Nstavni programi su preopširni i dosadni	GIMNAZIJA	43	4,00	0,81	7,27***
	STRUKOVNA	41	4,07	1,78	
	UMJETNIČKA	41	3,10	1,11	
Cijenim i poštujem profesore	GIMNAZIJA	43	3,81	0,82	5,43**
	STRUKOVNA	41	3,49	1,02	
	UMJETNIČKA	41	4,15	0,85	
Profesori su pravedni i korektni	GIMNAZIJA	43	2,53	0,96	8,44***
	STRUKOVNA	41	2,61	1,13	
	UMJETNIČKA	41	3,39	1,04	
Profesori misle da je njihov predmet najvažniji	GIMNAZIJA	43	4,42	0,95	6,12**
	STRUKOVNA	41	3,61	1,32	
	UMJETNIČKA	41	3,73	1,14	
Profesori su uvijek spremni pomoći	GIMNAZIJA	43	3,02	0,88	9,09***
	STRUKOVNA	41	3,05	1,20	
	UMJETNIČKA	41	3,88	1,00	

Bilješka * $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$

Statistički značajna razlika prema vrsti škole utvrđena je i u varijabli *Odnos prema profesorima* ($F(2,122)=8,08$, $p=0,001$). Rezultati odgovaraju podacima u tablici 28 koja pokazuje kako učenici umjetničke škole imaju pozitivnija mišljenja o profesorima nego učenici gimnazije i strukovne škole pa jednako tako se pokazalo da učenici umjetničke škole imaju pozitivniji odnos s profesorima u odnosu na učenike gimnazije ($p=0,003$) i učenike strukovne škole ($p=0,001$). Zanimljivo je također kako su učenici umjetničke škole zadovoljniji školom koju pohađaju od učenika gimnazije i strukovne škole, u najmanjoj mjeri smatraju da su nastavni programi preopširni i dosadni te da je škola napor i obveza.

Što se tiče pitanja o namjernom izostajanju utvrđena je statistički značajna razlika s obzirom na vrstu škole na dvije tvrdnje. Prva se odnosi na namjerno izostajanje učenika zbog nepripremljenosti za određeni predmet, a druga na namjerno izostajanje zbog straha od loše ocjene. Zanimljivo je da zbog navedenih razloga izostaju najviše učenici gimnazije za razliku od učenika drugih škola. Dobiveni podaci prikazani su u tablici 21.

Tablica 21 ANOVA-e prema vrsti škole s obzirom na razloge namjernog izostajanja s nastave

Tvrdnja	Škola	N	AS	SD	F
Namjerno izostajem zbog nepripremljenosti za određeni predmet	GIMNAZIJA	43	3,86	1,16	4,52*
	STRUKOVNA	41	3,17	1,36	
	UMJETNIČKA	41	3,04	1,00	
Namjerno izostajem zbog straha od loše ocjene	GIMNAZIJA	43	3,57	1,31	5,31**
	STRUKOVNA	41	3,06	1,49	
	UMJETNIČKA	41	2,44	1,22	

Bilješka * $p<0,05$ ** $p<0,01$ *** $p<0,001$

Nije utvrđena statistička značajna razlika s obzirom na vrstu škole u pitanjima koja se odnose na mišljenja učenika o namjernom izostajanju te načine opravdavanja namjernih izostanaka.

Prema vrsti škole s obzirom na varijablu *Aktivnosti u slobodno vrijeme* nije utvrđena statistički značajna razlika. Ona je utvrđena na 4 zasebne slobodnovremenske aktivnosti, a podaci su prikazani u tablici 22. Statistički značajne razlike u navedenim slobodnovremenskim aktivnostima očekivane su s obzirom na vrstu škole jer priroda umjetničke škole potiče učenike na određene aktivnosti u slobodnom vremenu.

Tablica 22 ANOVA prema vrsti škole s obzirom na slobodnovremenske aktivnosti

Slobodnovremenske aktivnosti	Škola	N	AS	SD	F
Čitam knjige	GIMNAZIJA	43	2,65	1,32	6,65**
	STRUKOVNA	41	1,66	0,99	
	UMJETNIČKA	41	2,29	1,41	
Bavim se glazbom	GIMNAZIJA	43	2,14	1,30	9,71***
	STRUKOVNA	41	1,68	0,98	
	UMJETNIČKA	41	2,90	1,46	
Bavim se izradom predmeta/nakita	GIMNAZIJA	43	1,16	0,43	29,16***
	STRUKOVNA	41	1,07	0,26	
	UMJETNIČKA	41	2,20	1,18	
Posjećujem muzej i kazalište	GIMNAZIJA	43	1,72	1,22	6,42**
	STRUKOVNA	41	1,17	0,38	
	UMJETNIČKA	41	1,93	1,12	

Bilješka * $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$

Osim prema vrsti škole korištenjem ANOVA-e analizirani su podaci prema školskom uspjehu učenika. U tu svrhu varijabla školski uspjeh je rekodirana na slabiji (nedovoljan, dovoljan i dobar školski uspjeh), dobar (vrlo dobar školski uspjeh) i izvrstan (odličan školski uspjeh) školski uspjeh. Utvrđena je statistički značajna razlika samo u odnosu prema školi, dok s obzirom na ostale varijable nije utvrđena. Statistički značajna razlika ($F(2,122)=9,42$, $p=0,000$) utvrđena je u odnosu učenika slabijeg školskog uspjeha na učenike dobrog ($p=0,001$) i izvrsnog školskog uspjeha ($p=0,001$). Utvrđeni podaci tako očekivano pokazuju da učenici slabijeg školskog uspjeha imaju negativniji odnos prema školi za razliku od učenika dobrog i izvrsnog uspjeha.

6. 5. Rezultati korelacijske analize

Korelacijska analiza zavisnih i nezavisnih varijabli pokazala je značajnu povezanost samo između dvije tvrdnje vezane uz odnos s roditeljima, a između ostalih varijabli utvrđena je umjerena povezanost. U korelacijskoj analizi promatrana je vrijednost Pearsonovog faktora korelacije. Značajna korelacija ($r(123)=0,72$, $p<0,001$) utvrđena je između dvije tvrdnje vezane uz odnos učenika s roditeljima, *Mogu razgovarati s roditeljima kada imam problem* i *Roditelji mi pružaju podršku i razumiju me*. Utvrđena je umjerena povezanost $r(123)= 0,52$, $p<0,01$ između odnosa prema školi i odnosa prema profesorima. Korelacija je utvrđena ($r(123)=0,53$, $p<0,001$) i između dva ponuđena razloga namjernog izostajanja učenika; nepripremljenosti za određeni predmet i straha od loše ocjene. Korelacija je ($r(123)=0,53$, $p<0,001$) utvrđena i između određenih mišljenja učenika o namjernom izostajanju; konkretno između tvrdnje da je namjerno izostajanje velik problem u školama i da su učenici koji namjerno izostaju neozbiljni i neodgovorni. Kada je riječ o apsentizmu, odnosno stavovima i mišljenjima učenika o apsentizmu i učenicima koji apsentiraju, utvrđena je korelacija $r(123)=0,32$, $p<0,01$ između apsentizma i odnosa prema školi te korelacija $r(123)=0,30$, $p<0,01$ između apsentizma i odnosa s profesorima. Korelacijska analiza također pokazuje negativnu korelaciju između apsentizma i tvrdnji vezanih za vršnjačko prihvaćanje, te pozitivnu korelaciju između apsentizma i tvrdnji vezanih uz vršnjačko odbijanje. Utvrđena je i korelacija između mjesečnog namjernog izostajanja te izrečenosti pedagoških mjera ($r(123)=0,50$, $p<0,001$). Također, analiza pokazuje da je mjesečno namjerno izostajanje u negativnoj korelaciji sa školskim uspjehom, odnosom s roditeljima i vršnjacima, odnosom prema školi i profesorima, stavovima i mišljenjima učenika o apsentizmu te aktivnostima u slobodnom vremenu.

7. RASPRAVA

Školski apsentizam kao socijalno-pedagoški problem prisutan je u svim školama, a trend namjernog izostajanja češći je u srednjim školama i adolescentskoj dobi (Bilankov, Hitrec, 2004; Ujević i sur., 2004; Zrilić, 2007; Reid, 2008). Tema apsentizma aktualna je na području mnogih znanosti što pokazuju i mnoga provedena istraživanja iz psihologije, sociologije i pedagogije. Aktualnost teme u mnogim disciplinama očituje se u činjenici da na apsentizam utječe mnogo faktora koji su vezani uz različite znanosti i njihova područja te je interdisciplinarni pristup najprikladniji u istraživanjima apsentizma. Osim toga posljedice apsentizma vezane uz poremećaje u ponašanju, delinkvenciju te napuštanje škole zanimljive su i alarmantne u isto vrijeme te također obuhvaćaju različite znanosti. Istraživanja apsentizma (Zrilić, 2007; Reid 2008) usmjerena su stoga prvenstveno na adolescentsku dob te na otkrivanje uzroka i posljedica namjernog izostajanja učenika. Povećana učestalost namjernog izostajanja s nastave veže se uz mnoge faktore, od kojih treba izdvojiti one vezane za školu, roditelje, vršnjake i slobodnovremenske aktivnosti. Osim navedenih faktora na namjerno izostajanje mladih uvelike utječe i potrošačko društvo te razvoj medija i tehnologije (Zrilić, 2011). Mladi, povodeći se za oblicima ponašanja koje diktira društvo i suvremena kultura provode slobodno vrijeme u kafićima koristeći uređaje moderne tehnologije. Takvi načini provođenja slobodnog vremena privlače mlade da im pribjegavaju i u vrijeme nastave, a korištenje uređaja suvremene tehnologije za vrijeme nastave omogućava im i da psihički apsentiraju s nastave bez da su toga i sami svjesni.

Provedenim istraživanjem htjeli su se utvrditi razlozi te učestalost namjernog izostajanja učenika s obzirom na spol, dob i vrstu škole te povezanost apsentizma, odnosa s roditeljima i vršnjacima, odnosa prema školi i profesorima te aktivnosti u slobodnom vremenu učenika.

H1: Očekuju se statistički značajne razlike između ispitanika u odnosu prema školi i profesorima s obzirom na sociodemografska obilježja

Statistički značajne razlike utvrđene su u odnosu učenika prema školi te prema profesorima. Djevojke imaju pozitivniji odnos prema školi od mladića, a mlađi učenici pozitivniji od starijih učenika. To dijelom pokazuju i pojedini odgovori na pitanja, pa tako 70% djevojaka izvještava da je škola važna u njihovu životu, dok isto smatra 53% mladića. Što se tiče statistički značajne razlike prema dobi s obzirom na odnos prema školi, zanimljiva je činjenica da čak 85% učenika u dobi od 15 godina doživljava školu kao sredstvo postizanja

bolje budućnosti dok isto smatra samo 53% učenika u dobi od 18 godina. Unatoč tome što su podaci pokazali da mlađi učenici imaju pozitivniji stav prema školi u odnosu na starije, zanimljiv je podatak koji pokazuje da stariji učenici u većoj mjeri smatraju da se u školi uče korisna i zanimljiva znanja. Iako se zadovoljstvo učenika školom razlikuje prema spolu i dobi podaci pokazuju da je većina učenika u velikoj mjeri zadovoljno školom i to čak njih 60%, što je različito od drugih provedenih istraživanja gdje je samo 3,2% učenika zadovoljno školom (Bezinović, 1999 u: Zrilić, 2011). Sličan, većinom negativan doživljaj škole pokazuje i istraživanje autorica Jeđuđ, Lebedina-Manzoni (2008). Statistički značajna razlika u odnosu prema školi utvrđena je i između učenika različitog školskog uspjeha pa tako učenici slabijeg školskog uspjeha imaju negativniji odnos prema školi u odnosu na učenike vrlo dobrog i izvrsnog školskog uspjeha. U odnosu učenika prema profesorima utvrđena je statistički značajna razlika s obzirom na vrstu škole. Učenici umjetničke škole imaju pozitivniji odnos prema profesorima nego učenici gimnazije i umjetničke škole. Ove podatke potvrđuju i odgovori učenika na pitanja vezana uz profesore. 85% učenika umjetničke škole izvijestilo je da cijeni i poštuje profesore, dok je isto izvijestilo 69% učenika gimnazije i 55% učenika strukovne škole. Da su profesori pravedni i korektni smatra 41% učenika umjetničke škole, a samo 14% učenika gimnazije i 14% učenika strukovne škole. Također, 65% učenika umjetničke škole smatra da su profesori uvijek spremni pomoći, a nasuprot tome isto smatra 30% učenika gimnazije i 35% učenika strukovne škole. Statistički značajne razlike s obzirom na vrstu škole utvrđene su i u pojedinim tvrdnjama vezanim za odnos učenika prema školi. Što se tiče zadovoljstva učenika školom koju pohađaju, 82% učenika umjetničke škole je zadovoljno školom koju pohađa, a isto je izvijestilo 56% učenika gimnazije i 41% učenika strukovne škole. Najzanimljiviji su podaci vezani uz tvrdnju da su nastavni programi preopširni i predosadni. S navedenom tvrdnjom se slaže 72% učenika gimnazije, 53% učenika strukovne i 36% učenika umjetničke škole. Mnogi autori (Bezinović, Tkalčić, 2002; Kalebić-Maglica, 2006; Markuš, 2009) navode da su školska iskustva često povezana s osjećajem nekompetentnosti za učenje i strahom od škole, što je povezano s tendencijom izbjegavanja nastave, brojem opravdanih izostanaka iz škole, nezadovoljstvom izborom škole te percepcijom o neprimjerenom ponašanju profesora.

H2:Očekuju se statistički značajne razlike između ispitanika s obzirom na razloge namjernog izostajanja

Statistički značajna razlika utvrđena je prema spolu na jednom od ponuđenih razloga namjernog izostajanja te prema vrsti škole na dva razloga namjernog izostajanja učenika.

Utvrđena je statistički značajna razlika između mladića i djevojaka u namjerno izostajanju zbog nagovora vršnjaka. Podaci pokazuju da mladići češće izostaju zbog nagovora vršnjaka nego djevojke. Što se tiče razlika prema vrsti škole, učenici gimnazije češće izostaju zbog nepripremljenosti za određeni predmet i straha od loše ocjene. Podaci pokazuju da zbog nepripremljenosti za određeni predmet izostaje 71% učenika gimnazije, dok zbog istog razloga izostaje 48% učenika strukovne i 29% učenika umjetničke škole. Također, zbog straha od loše ocjene namjerno izostaje 62% učenika gimnazije te 44% učenika strukovne i 22% učenika umjetničke gimnazije. Autorica Markuš (2009) istraživanjem razloga namjernog izostajanja učenika došla je do sličnog zaključka, da su strah od ispitivanja ili loše ocjene čest uzrok izostajanja. Ostala istraživanja uzroka apsentiranja učenika pokazuju da učenici najčešće namjerno izostaju zbog dosade (Bognar i sur, 2004; Zrilić, 2007). Rezultati koji pokazuju da učenici gimnazije najčešće izostaju zbog nepripremljenosti za određeni predmet i straha od loše ocjene mogu ukazivati na stalan pritisak i težnju učenika gimnazije da uspiju ostvariti odlične rezultate u školi. Ova činjenica može upućivati i na odgojnu krizu škole, odnosno školu koja od učenika traži kvantitetu, a ne kvalitetu znanja. U takvim okolnostima, učenici su pod pritiskom ostvarenja zahtjeva škole i školskih programa te zbog toga pribjegavaju i apsentiranju zbog straha od loše ocjene i nepripremljenosti za određeni predmet.

H3: Očekuje se da učenici koji namjerno izostaju najviše vremena provode u kafićima.

Istraživanje pokazuje da većina, odnosno 46,4% učenika, vrijeme kada namjerno izostane s nastave provede u kafićima. Rezultat je očekivan s obzirom na blizinu školskih ustanova koje pohađaju ispitanici učenici s kafićima. Podaci pokazuju da 41,4% učenika gimnazije te 44,8% učenika strukovne škole kada namjerno izostane s nastave vrijeme provodi u kafićima dok isto čini samo 13,8% učenika umjetničke škole. Posljednji podatak možda ukazuje na činjenicu da se umjetnička škola nalazi na izoliranoj lokaciji udaljenoj od kafića u odnosu na druge dvije škole. Unatoč tome, druga istraživanja također pokazuju da velik broj učenika vrijeme izostajanja s nastave provede u kafićima (23,2%) i to neovisno o smještaju škole (Zrilić, 2007, 2011; Marušić, 2009).

H4: Očekuje se da učenici gimnazije izostaju manje u odnosu na učenike umjetničke i strukovne škole.

Hipoteza se odbacuje. U pitanju koje se odnosi na mjesečno namjerno izostajanje učenika učenici su zaokruživali koliko puta mjesečno namjerno izostaju s nastave te im je bilo

ponuđeno 5 mogućih odgovora (0, 1-2, 3-5, 6-9, 10 i više puta). Dobiveni podaci pokazuju da je 81,39% učenika gimnazije zaokružilo da namjerno izostaje određeni broj puta mjesečno, dok je isto zaokružilo 87,89% učenika strukovne škole i 65,85% učenika umjetničke škole što pokazuje da učenici gimnazije ne izostaju manje nego učenici strukovne i umjetničke škole. Također, od ukupnog broja učenika koji su izvijestili da izostaju 1 do 2 puta mjesečno, 44,44% čine učenici gimnazije, dok jednako toliko puta izostaje 30,15% učenika strukovne i 25,39% učenika umjetničke škole. Od ponuđenog broja puta mjesečnih namjernih izostanaka učenici gimnazije najrjeđe izostaju 3 do 5 puta mjesečno i to njih 13,04% od ukupnog broja učenika koji toliko izostaju. Učenici strukovne škole tako najčešće, s obzirom na ostale škole, namjerno izostaju 3 do 5 puta mjesečno i to njih 52,17% dok u umjetničkoj školi toliko izostaje 34,78% učenika. Niti jedan učenik gimnazije i umjetničke škole nije izvijestio da izostaje 6 do 9 puta mjesečno. Ukupno 2 učenika su zaokružila da namjerno izostaju navedeni broj puta mjesečno i to 2 učenika strukovne škole. Zadnji ponuđeni odgovor u pitanju o mjesečnom namjernom izostajanju odnosio se na namjerno izostajanje 10 i više puta mjesečno. Od ukupnog broja učenika koji su izvijestili da izostaju 10 i više puta mjesečno 40% je učenika gimnazije dok navedeni broj puta izostaje 30% učenika strukovne i 30% učenika umjetničke škole. Ostala istraživanja namjernog izostajanja s obzirom na školu pokazuju da veći broj neopravdanih sati imaju učenici strukovnih škola nego gimnazijski učenici (Zrilić, 2007). Osim toga Rennie (2007) je utvrdio da je jedan od rizičnih faktora koji utječu na apsentizam i organizacija škole te njezin kurikulum što se može povezati s dobivenim podacima ovoga istraživanja. Specifičan kurikulum i praktična nastava umjetničke škole mogući su zaštitni faktor namjernog izostajanja iz škole te utječu na činjenicu da učenici umjetničke škole izostaju manje nego učenici gimnazije i strukovne škole.

H5: Očekuje se značajna povezanost između apsentizma, odnosa prema školi i profesorima te aktivnostima u slobodno vrijeme

Hipoteza se odbacuje. Rezultati korelacijske analize ne pokazuju značajnu povezanost između niti jedne od uspoređivanih varijabli. Analiza je pokazala da nema povezanosti između apsentizma i aktivnosti u slobodno vrijeme. Korelacijskom analizom utvrđena je jedino umjerena povezanost ($p < 0,01$) između apsentizma i odnosa prema školi te između apsentizma i odnosa prema profesorima.

Provedenim istraživanjem osim postavljenih hipoteza ispitane su brojne varijable vezane uz apsentizam i njegovo razumijevanje te se došlo do nekoliko zanimljivih podataka. Iako je gotovo 60% učenika zadovoljno školom koju pohađa zanimljivo je da su školom najzadovoljniji učenici umjetničke škole (83%), dok su učenici gimnazije zadovoljni u nešto manjoj mjeri (56%), a učenici strukovne škole su najmanje zadovoljni (41%). Uz odnos prema školi veže se i odnos prema profesorima, a i sama korelacijska analiza je pokazala umjerenu povezanost između navedenih varijabli. Istraživanje je pokazalo da učenici umjetničke škole imaju pozitivniji odnos prema profesorima u odnosu na učenike gimnazije i strukovne škole. Učenici gimnazije su čak u najvećoj mjeri izvijestili da profesori nisu pravedni i korektni (49%), dok je isto izvijestilo 39% učenika strukovne i 14% učenika umjetničke škole. S tvrdnjom da su profesori uvijek spremni pomoći ne slaže se 25% učenika gimnazije, 24% učenika strukovne i samo 7% učenika umjetničke škole. Odnos prema školi i profesorima važan je u kontekstu apsentizma jer *izostajanje je najčešće provocirano školskom sredinom* (Zrilić, 2007: 42). Što se tiče razloga namjernog izostajanja učenika provedeno istraživanje je pokazalo da učenici najčešće izostaju zbog nepripremljenosti za određeni predmet (40%) te zbog straha od loše ocjene (35%). Unatoč tome, istraživanja razloga namjernog izostajanja većinom pokazuju da učenici najčešće izostaju zbog dosade (Bognar i sur., 2004; Zrilić, 2007). Rezultati dobiveni provedenim istraživanjem tako pokazuju rezultate slične onima koje je dobila autorica Matijević (2003), a vezani su uz namjerno izostajanje zbog straha od škole i osjećaja nekompetentnosti za školu. Iako istraživanje nije pokazalo da je dosada jedan od najčešćih razloga namjernog izostajanja čak 75% učenika izvijestilo je kako bi učenici manje izostajali kada bi nastava bila zanimljivija. Jednak podatak utvrđen je i istraživanjem autorice Markuš (2009) koje pokazuje da od tvrdnji koje se odnose na smanjenje izostanaka, učenici se najviše slažu s onom da bi izostanaka bilo manje kada bi predavanja bila zanimljivija. Mnogi odgojno-obrazovni stručnjaci slažu se da je škola doživjela mnoge promjene, ali i da unatoč tome još uvijek naginje tradiciji pa je stoga sporija od znanosti, društva i tehnologije (Staničić, 1999; Previšić, 1999; Pivac, 2009). Adolescentima koji su navikli živjeti u suvremenom društvu i virtualnom svijetu gdje se velikom brzinom dolazi do različitih informacija i interaktivnih sadržaja, tradicionalno predavanje tako nije zanimljivo. Rezultati ovoga istraživanja, unatoč tome što učenici najčešće izostaju zbog nepripremljenosti za određeni predmet i straha od loše ocjene, ne pokazuju da učenici dominantno izostaju zbog nekog određenog razloga. Ova činjenica je zabrinjavajuća jer ukazuje na to da je namjerno izostajanje postalo normalan oblik ponašanja za koji nema uvijek točno određenog razloga. I rezultati drugih istraživanja pokazuju da

učenici izostaju s nastave i kada za to postoje i kada ne postoje nikakvi objektivni razlozi (Bilankov, Hitrec, 2004).

Iako korelacijskom analizom nije utvrđena značajna povezanost između apsentizma i odnosa prema školi i profesorima, podaci pokazuju da učenici umjetničke škole u prosjeku najmanje namjerno izostaju s nastave, a ujedno su i najzadovoljniji školom koju pohađaju te imaju najpozitivniji odnos prema profesorima. Umjerena korelacijska povezanost utvrđena je između odnosa prema školi i odnosa prema profesorima koja može ukazivati na činjenicu da što učenici imaju bolji odnos prema školi to je i bolji odnos s profesorima i suprotno. Također, utvrđena korelacija između dva ponuđena razloga namjernog izostajanja učenika; nepripremljenosti za određeni predmet i straha od loše ocjene bi moglo ukazivati na to da učenici koji namjerno izostaju zbog nepripremljenosti za određeni predmet češće izostaju zbog straha od loše ocjene. Najzanimljiviji podaci korelacijske analize pokazuju negativnu korelaciju između apsentizma i vršnjačkog prihvaćanja, a pozitivnu između apsentizma i vršnjačkog odbijanja. To ukazuje na činjenicu da učenici koji namjerno izostajanje smatraju nepoželjnim ponašanjem više riskiraju da budu odbačeni od strane vršnjaka. Analiza je također pokazala da je mjesečno namjerno izostajanje u negativnoj korelaciji sa školskim uspjehom, odnosom s roditeljima i vršnjacima, odnosom prema školi i profesorima, stavovima i mišljenjima učenika o apsentizmu te aktivnostima u slobodnom vremenu. Ovi podaci mogli bi ukazivati na to da učenici koji više i češće namjerno izostaju imaju slabiji školski uspjeh, lošiji odnos s roditeljima i vršnjacima te negativniji odnos prema školi i profesorima, smatraju apsentizam poželjnijim ponašanjem te su pasivniji u slobodno vrijeme. Iako utvrđena negativna korelacija nije značajna brojna druga istraživanja pokazuju da je namjerno izostajanje i njegova učestalost povezana s navedenim faktorima. Zrilić (2007) je utvrdila da je bježanje s nastave povezano s brojnim stresnim situacijama u roditeljskom domu, a Livazović (2011) da su bježanju skloniji učenici slabijeg uspjeha. Također, utvrđeno je i da ako se učenici osjećaju prihvaćenim od strane vršnjaka rjeđe će se odlučiti na bijeg s nastave (Markuš, 2009).

Što se tiče pitanja o tome kako namjerni izostanci utječu na svladavanje gradiva, većina učenika (57%) smatra da im namjerni izostanci ne stvaraju poteškoće u svladavanju gradiva iako mnogi autori navode da je apsentizam vrlo štetan (Zrilić, 2007; Reid, 2008). Na to se nadovezuje i sljedeći dobiven podatak koji pokazuje da učenici kada namjerno pobjegnu s nastave vrijeme najčešće provode u kafićima (46,4%). Jednaki podaci utvrđeni su i drugim istraživanjem u kojemu autorica zaključuje da vrijeme koje učenici provode u kafićima pruža mogućnost konzumaciji alkohola i dokoličarenju (Zrilić, 2007). Zabrinjava i podatak koji

pokazuje da 20% učenika kada namjerno izostane s nastave bude kod kuće. Marušić (2009) je također u svome istraživanju utvrdio da oko 14,5% učenika vrijeme kada izostane s nastave provodi kod kuće, što upućuje na vezu učenik – roditelj u okviru ovog problema. To je implikacija suvremenog roditeljskog stava o apsentizmu te o školi i profesorima općenito. Čak 23,2% učenika izvijestilo je da roditelji uvijek opravdavaju njihove izostanke i 18,4% da opravdavaju one koje im učenici kažu da trebaju opravdati. Alarmantan je i podatak da je čak 42% učenika izvijestilo da im roditelji opravdavaju namjerne izostanke s nastave. Na ovaj problem upozorava i Zrilić (2007) koja opravdavanje neopravdanih izostanaka uz pomoć roditelja naziva suvremenim fenomenom. Iskustva iz školske prakse pokazuju da je većina roditelja barem jednom napravila paradoksalan dogovor sa svojim djetetom da bi mu pomogli (Bilankov, Hitrec, 2004).

8. ZAKLJUČAK

Provedeno istraživanje imalo je za cilj ispitati učestalost i razloge namjernog izostajanja srednjoškolaca s obzirom na spol, dob i školu koju učenici pohađaju te povezanost apsentizma s načinom provođenja slobodnog vremena, mišljenjima o školi i profesorima te odnosom s roditeljima i vršnjacima. U radu su potvrđene tri postavljene hipoteze, a dvije su odbačene. Prvenstveno su utvrđene statistički značajne razlike prema spolu, dobi i vrsti škole s obzirom na odnos prema školi i profesorima. Utvrđeno je da djevojke, mlađi učenici i učenici vrlo dobrog i izvrsnog školskog uspjeha imaju pozitivniji odnos prema školi u odnosu na mladiće, starije učenike i učenike slabijeg školskog uspjeha. Također je utvrđeno da učenici umjetničke škole imaju pozitivniji odnos prema profesorima u odnosu na učenike gimnazije i strukovne škole te su zadovoljniji školom koju pohađaju u odnosu na ostale učenike. Ovi podaci važni su u kontekstu apsentizma jer podaci govore da učenici umjetničke škole najmanje izostaju u odnosu na učenike gimnazije i strukovne škole što ukazuje na to da je pozitivan odnos prema školi i profesorima te zadovoljstvo školom mogući zaštitni čimbenik vezan za namjerno izostajanje učenika. Osim toga utvrđena je i statistički značajna razlika prema spolu i vrsti škole na razlozima namjernog izostajanja učenika. Podaci pokazuju da mladići češće izostaju zbog nagovora vršnjaka nego djevojke, a učenici gimnazije češće izostaju zbog nepripremljenosti za određeni predmet i straha od loše ocjene. Korelacijska analiza nije pokazala značajnu povezanost između niti jedne od uspoređivanih varijabli, no zanimljiv je podatak da je mjesečno namjerno izostajanje u negativnoj korelaciji sa školskim uspjehom, odnosom s roditeljima i vršnjacima, odnosom prema školi i profesorima te aktivnostima u slobodno vrijeme. Sljedeći podatak pokazuje da učenici vrijeme kada namjerno izostanu s nastave najčešće provedu u kafićima ili kod kuće te da roditelji vrlo često opravdavaju učenicima namjerne izostanke ili u dogovoru s njima ostaju kod kuće. Za pedagogiju je ovaj podatak vrlo zabrinjavajuć jer ukazuje na puno dublji problem koji podrazumijeva odnos škole, učenika i roditelja u preveniranju apsentizma. Navedeni odnosi u današnjem društvu i vremenu poremećeni su i promijenjeni te se umjesto zajedničkog rada na problemu apsentizma stvara začarani krug međusobnog okrivljavanja za nastali problem. Zbog toga su podaci ovog istraživanja važni za školsku, socijalnu, ali i obiteljsku pedagogiju. Mladi i njihovi roditelji nezadovoljni su tradicionalnom školom pa je njihov odnos prema školi i profesorima promijenjen do te mjere da zajedničkim dogovorima narušavaju autoritet škole, dok u isto vrijeme škola gubi odgojnu ulogu i ne prati društvene promjene. Prvenstveno

je važno osvještenje učenika o važnosti pohađanja škole od strane roditelja i profesora jer je to vrlo moćan alat u prevenciji i sprečavanju apsentizma. Više pozornosti trebalo bi posvetiti situacijama u školskoj sredini, nastavi koja treba biti zanimljivija, kriterijima ocjenjivanja nastavnika, ali i izvanškolskim aktivnostima čime bi slobodno vrijeme učenika bilo smisleno i organizirano. Učenici bi manje napuštali nastavu kad bi se osjećali važnima i osjetili mogućnost za vlastiti razvitak i napredak.

Rezultati potvrđuju da se problem školskih izostanaka mora tretirati kao složena pojava kojoj treba početi pristupati interdisciplinarno s ciljem preveniranja školskog apsentizma. Istraživanje pokazuje značajne rezultate vezane uz odnos učenika prema školi i profesorima, a podaci su važni jer je škola uz vršnjake značajan socijalizacijski faktor u životu adolescenata. Ovo istraživanje može poslužiti za daljnja i detaljnija istraživanja odnosa učenika prema školi i profesorima te za istraživanja uzroka nezadovoljstva školom i profesorima. Istraživanje je značajno jer kao jedan od faktora apsentizma navodi i slobodnovremenske aktivnosti. Također može poslužiti za istraživanja apsentizma, njegovih razloga i učestalosti te za komparaciju s novim istraživanjima apsentizma.

Teorijska analiza i provedeno istraživanje trebali bi pedagojskoj teoriji i pedagoškoj praksi pomoći u otkrivanju razloga namjernog izostajanja učenika i nezadovoljstva učenika školom i profesorima te predstaviti smjernice za unapređivanje i osuvremenjavanje odgojno-obrazovnog rada.

9. LITERATURA

- Bašić, J., Kranželić Tavra, V. (2004). O ponašanjima učenika i njihovoj pojavnosti u školi (U) Bašić, J., Koller-Trbović, N., Uzelac, S. (ur.): *Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja*. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 107-118.
- Berk, L. E. (2008). Psihologija cjeloživotnog obrazovanja. Jastrebarsko. Naklada Slap.
- Bezinović, P., Tkalčić, M. (2002). Škola i psihosomatski simptomi kod srednjoškolaca. *Napredak*, Vol. 143 br. 3, str. 279-290.
- Bilankov, M., Hitrec, S. (2004). Izostanci učenika srednjih škola. *Napredak*. Vol. 142 br. 1, str. 62-72.
- Borovčak, M. (2000). Izostanci učenika. *Napredak*, Vol. 141 br. 2, str. 191-200.
- Bouillet, D. (2008). Slobodno vrijeme zagrebačkih studenata: prilika za hedonizam ili samoostvarenje. *Sociologija i prostor*. Vol. 46 br. 3/4, str. 341-367.
- Bouillet, D., Uzelac, S. (2007). Osnove socijalne pedagogije. Zagreb. Školska knjiga.
- Bouillet, D., Krajcer, M., Ricijaš, N. (2010). Rizična ponašanja zagrebačkih srednjoškolaca s obzirom na spol. *Odgojne znanosti*. Vol.12 br.1(19), str.45-63.
- Brown, B.B. (2004). Adolescents' Relationships with Peers. U: Lerner, R.M., Steinberg, L. (ur.). *Handbook of Adolescent Psychology*. New York. John Wiley & Sons, str. 363-394.
- Brown, B.B., Bakken, J.P., Ameringer, S.W., Mahon, S.D. (2008). A comprehensive conceptualization of the peer influence process in adolescence. U: Prinstein, M.J., Dodge, K. (ur.). *Peer influence processes among youth*. New York. Guilford Publications. str. 17-44.
- Cook, L., Ezenne, A. (2010). Absenteeism in primary schools in Jamaica. *Caribbean Curriculum*. Vol. 17, str. 33-57.
- Cooperkline, J. (2009). School absenteeism, disruptive classroom behavior, and disruptive family. Diplomski rad. The Ohio State University.
- Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (1995). Utjecaj bračnog emocionalnog sklada roditelja na školski uspjeh i ponašanje djece. *Društvena istraživanja*. Vol. 4 br. 4-5 (18-19). str. 627-639.
- Dryden, G., Vos (2001). Revolucija u učenju. Zagreb. Educa
- Federman, J. (1996). Executive Summary: National Television Violence Study. Los Angeles. CA, Mediascope, Inc.
- Fisher, P.A., Leve, L.D., O'Leary, C.C, Leve, C. (2003). Parental monitoring of children's behavior: Variations across stepmother, stepfather, and two-parent biological families. *Family relations*. Vol. 52 br. 1. str. 45-52.
- Forko, M., Lotar M. (2012). Izlaganje adolescenata riziku na nagovor vršnjaka - važnost percepcije sebe i drugih. *Kriminologija i socijalna integracija*. Vol. 20 br. 1, str. 35-47.
- Graovac, M. (2010). Adolescent in family. *Medicina Fluminensis*. Vol. 46 br. 3. str. 261-266.

- Hocking, C. (2008). The contributing factors to student absenteeism/truancy and the effectiveness of social services and interventions. Diplomski rad. Providence College.
- Hurlock, Elizabeth B. (1955). Adolescent development. New York ; Toronto ; London McGraw-Hill Book Company.
- Ilišin, V. (2000). Promjene u slobodnom vremenu mladih. *Napredak*. Vol. 141 br. 4, str. 419 – 429.
- Janković, V. (1973). Slobodno vrijeme u suvremenoj pedagoškoj teoriji i praksi. Zagreb. Pedagoško- književni zbor.
- Jeđud, I., Lebedina-Manzoni, M. (2008). Doživljaj školskog (ne)uspjeha kod djece i mladih s poremećajima u ponašanju. *Napredak*. Vol. 149 br. 4, str. 404-425.
- Jurić, V. (1995). Zadovoljstvo obitelji školom. *Društvena istraživanja*. Vol. 4 br. 4-5, str. 641-655.
- Jurić, V. (2007). Kurikulum suvremene škole. U: Skupina autora; urednik:Previšić, V. (2007). *Kurikulum: teorije, metodologija, sadržaj, struktura*. Školska knjiga. Zagreb
- Kalebić-Maglica, B. (2006). Spolne i dobne razlike adolescenata u suočavanju sa stresom vezanim uz školu. *Psihologijske teme*. Vol. 15 br. 1, str. 7-24.
- Kearney, C. A. (2008). An interdisciplinary model of school absenteeism in youth to inform professional practice and public policy. *Educational Psychology Review*. Vol. 20 br. 3, str. 257-282.
- Klarin, M. (2006). Razvoj djece u socijalnom kontekstu. roditelji, vršnjaci, učitelji - kontekst razvoja djeteta. Jastrebarsko. Naklada Slap.
- Kocijan-Hercigonja, D. (1996). Moje dijete se mijenja- u čemu je problem. Zagreb. Školska knjiga.
- Lacković-Grgin, K. (2006). Psihologija adolescencije. Jastrebarsko. Naklada Slap.
- Lebedina-Manzoni, M., Lotar, M., Ricijaš, N. (2008). Podložnost vršnjačkom pritisku kod adolescenata-izazovi definiranja i mjerenja. *Ljetopis socijalnog rada*. Vol. 15 br. 3, str. 401-419.
- Livazović, G. (2010). Utjecaj medija na poremećaje u ponašanju adolescenata. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet Zagreb, Odsjek za pedagogiju.
- Livazović, G. (2011). Povezanost medija i rizičnih ponašanja adolescenata. *Kriminologija i socijalna integracija*. Vol. 20 br. 1, str. 1-22.
- Livazović, G. (2012). Pedagoško utemeljenje kurikuluma socijalnih kompetencija u školi. *Pedagogijska istraživanja*. Vol. 9 br. 1/2, str. 59-79.
- Livazović, G., Vranješ, A. (2012). Pedagoška prevencija nasilničkog ponašanja osnovnoškolaca. *Život i škola*. Vol. 58 br. 27 (1), str. 55 – 76.
- Markuš, M. (2009). Psihosocijalne determinante školskih izostanaka. *Napredak*. Vol. 150 br. 2, str. 154-167.
- Marušić, M. (2009). Izostanci učenika s nastave. *Školski vjesnik*. Vol. 58 br. 3, str. 315-329.
- Mccray, E. D. (2006). It's 10 a.m.: do you know where your children are? The Persisting issue of school truancy. *Intervention in school and clinic*. Vol. 42, str. 30-33.
- Miliša, Z. (2012). Tamna strana ekrana. Varaždin. TIVA Tiskara.

- Nastran Ule, M. (2000). Temelji socijalne pedagogije. Ljubljana. Znanstveno inpublicistično središće.
- Nazor, M. (1997). Izostanci s nastave, strah od škole i generalizirana samoefi kasnost. Split. *Školski vjesnik*, Vol. 46 br. 1, str. 31-35.
- Perasović, B. (2001). Urbana plemena: Sociologija subkulture u Hrvatskoj. Zagreb. Hrvatska sveučilišna naklada.
- Petz i sur. (1992). Psihologijski rječnik. Zagreb. Prosvjeta.
- Pivac, J. (1995). Škola u svijetu promjena. Zagreb. Institut za pedagojska istraživanja, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Pivac, J. (2009). Izazovi školi. Zagreb. Školska knjiga, odsjek za pedagogiju.
- Previšić, V. (1999). Škola budućnosti, stvaralačka i socijalna zajednica. *Napredak*. Vol. 140 br. 1, str. 7-16.
- Reid, K. (2000). Tackling Truancy in Schools. A Practical Manual for Primary and Secondary Schools. London i New York. Routledge.
- Reid, K. (2002). Truancy Short and Long-term Solutions. London i New York. Routledge
- Rennie, R. W. (2007). The phenomen of school-related absenteeism. Doktorska disertacija. Australian Catholic University, Faculty of Education.
- Rothman, S. (2001). School absence and student background factors: a multilevel analysis. *International Education Journal*. Vol. 2 br. 1, str. 59-68.
- Ruzyanei, N., Salwina, W. i sur. (2010). Psychosocial factors influencing truancy in high risk secondary schools in Kuala Lumpur. *The Malaysian journal of psychiatry*. Vol 18 br. 2, str. 1-8.
- Spera, C., Wentzel, K. R., Matto, H. C. (2009). Parental aspirations for their children's educational attainment: Relations to ethnicity, parental education, children's academic performance and parental perceptions of school climate. *Journal of Youth and Adolescence*. Vol. 38 br. 8. str. 1140-1152.
- Staničić, S. (2006). Menadžment u obrazovanju. Rijeka. Vlastita naklada.
- Steinberg, L., Monahan, K.C. (2007). Age Differences in Resistance to Peer Influence. *Developmental Psychology*. vol. 43 br. 6, str. 1531-1543.
- Tillmann, K.J. (1994). Teorije škole. Zagreb. Educa.
- Ujević, A. i sur. (2004). Uzroci i posljedice namjernog izbjegavanja nastave. *Školski vjesnik*. Vol. 53 br. 1-2, str. 5-28.
- Zrilić, S. (2007). Analiza školskih izostanaka s obzirom na bračni status roditelja. *Magistra Iadertina*. Vol. 2 br. 2, str. 31-42.
- Zrilić, S. (2007). Neke potencijalno relevantne sociodemografske varijable školskih izostanaka. *Odgovne znanosti*. Vol. 9 br. 2 (14), str. 41-65.
- Zrilić, S. (2011). Povezanost bježanja s nastave i maloljetničke delikvencije. *Magistra Iadertina*. Vol. 6 br. 1, str. 71-81.
- Yahaya, A., Ramli, J. i sur. (2010). The effects of various modes of absenteeism problem in school on the academic performance of students in secondary schools. *European Journal of Social Sciences*. Vol. 12 br. 4, str. 624-639.

10. PRILOZI